

5
М62

И.И. НИКИТИНСКИЙ

Ы́ ж м і́ ж а н г о́ г о́ р

жса выдѣлом коми чельдвѣ природа-жывіс шковаын первѣй
ступежын.

Іява доріе коми кыввын.

Федер. Мих.

Асознас гижіс Никитинскѣй ыга-сѣрті П. М. Пасуѣн.

Книга набрана и отпечатана
в 1-й типо-литогр. Централь-
ного Издательства Народов
СССР. Москва, Шлюзовая наб.,
162 в количестве 4000 экз.
Главлит № 58.674.

Гортын да огородечын.

Каң каңпијаннезкөт.

Міјө сојөкөт вөвимө учөтөе. Міјән вөви каң. Сіјө шуісө Муркабн. Міјө Муркасө өддөн лүбитім, асваным другөн сіјө шуімө. Каңыс міјанөсө тожө өддөн лүбитіс, пыр міјан сөрын вөтвіеіс. Көр міјө сојөкөт кытчө мунам, каңокыс котөртө міјан бөрын понокмоз; кың сывө гаштөм воас, сіја һавзө. А көр гортө воктам, каңокыс өддөн гажа воас, пондас сывны, бергавны міјан коккез-дынын, вөліе четчөвтас міјан пізөсвө да міјан паскөмө гыжжесө јона мөртас.

Міјанвө зубыт воас, міјө мөдам каңсө асваным пізөсвісан чапкыны, сіја епшө өддөнжык гыжжесө мөртас міјан паскөмө. А көр каңсө, Муркасө, боетам киввө, сіја оз мөрт-һи гыжжесө, зөбас гыжжесө асвас вапајез пыщкө.

Чуңас Мураввөн аңған өтік гыж. Пондан кошшыны мөдік гыжжесө, пондан кыскавны. Вот өтік гыж, мөдік, кујимөң. Да кыным гыж каңысвөн өтік кокас?! Сетөн Муркаыс кың вөгасас да кың мөртас кіас витнан гыжжесө!

Өддөн умөл шырвө, кың каңыс шырысвө мөртас асеіс гыжжесө: гыжжез каңысвөн емө озіе коккезвас і бөріе коккезвас.

Міјан керкуын шыррез абуөе-һи: Муркаыс быдөс шырресө кутавіс да сојіс. Өһи Муркаыс ывө-һи ветвөтө шырресө кутавны.

Віңдтан,—каңыс гунавын-һи. Сіја тујвас мыјкө сувтас, кывзас, віңдтас бөрас, оңас, вескытвас, шулгаввас, мыјкө нырнас вшнитас і вөліе мунө оңван. Вот сіја воктыштіс гуөһникөн колтајез-дынө, пукөіс, кывзө кытөн шырыс.

Көр Муркамы аңдас шыреө, сija четчөвтас колтајезвас, кутас шыреө, чоҗжык котөртө гортө; гортын җепсеас кытчөкө, пондас сојны шыреө.

Ен вок, ен сибөтчы өнi Муркамы-дынө: сija өнi өддөн нi вөг, сiз бы i тышкасө мортыскөт; а көр шыреө сојас, воас рамынык, тујас сijө боены киввө, оены өмсө, виҗөтны—мыј сывөн өмас ем; остыштан өмсө сетчiн емөе пинһез. Пинһез каңысвөн өддөн вөчытөе да јонөе, сецөмөе жө, кыз гыҗжез сывөн. (Пешвө-кыщөмөе пинһез каңысвөн, сецөмөе-ја кыз мортвөн? виҗөтө—кыз каңыс сојө пинһезнас јажсө?).

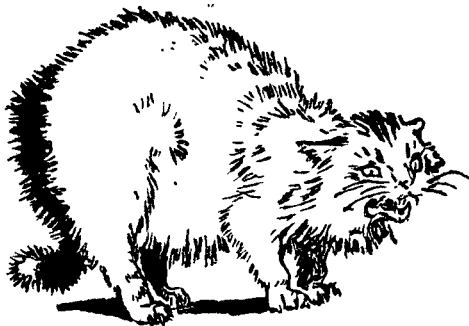
Тувыснас Муркамысвөн шогмөмас һол каңпiјан: нija вө-висө өддөн үчөтөе, ез виҗөтчө, ез вермө ветвөтны. Мijө сојөкөт каңпiјаннесө боетавим кiјезваным, мөдiмө каңпiјаноккесө понтыны; нija тољко горзисө, тукөтчисө ныррезнас, пыр кош-шисө мамөсө. Каңпiјаннез дугдасө һавзыны, горзыны, көр мijө сојөкөт пуктамө нijөс мамыс-дынө, көр нija пондасө сојны.

Мijө сојөкөт пыр пестунычажтiм каңпiјаннезкөт. Муркамы ета понда мiјанвө вөгасвiс, асеiс пiјаннесө һөбөтвiс мөдiк местаө, мөдiк позјө.

Кувас Муркамы, а оз еет асеiс пiјаннесө вартвыны, өбi-дiтны вына врагезвө. Өтпыр мiјан сусөдвөн поныс вокны нондiс мiјанө, јурыс сывөн вөви мiјан ыбөс ковасын-нi. Муркамы кытiс-кө воктыштiс гусөнiкөн, четчөвтiс понысвө, пондiс сijө өддөн гыҗјавны. Поныс пондiс кавзыны, да чоја котөртiс гортас.

Каңпiјаннез быдмiсө, пондiсө виҗөтчыны сiннезнас. Өнi нija вөвисө өддөн визывөе, өддөн пондiсө котрасны, орены, кучiсасө гыҗжезнас, четчөвтасө вабичвө. Вот өтiк каңпiјан горбылтчiс, котөртiс мөдiк каңпiјан-дынө, модыс сывө паныт четчөвтiс: сувтiсө, өта мөдiсө повчiсө, котөртiсө өт-мөдөрө.

Өтпыр каңпiјаннез сiз жө орсiсө оградаын. Өтiк каңпiјан котөртiс. сывө пантаеiс пон. Каңпiјаныс пондiс котөртны, поныс, чепөеiс сывөрсан. Вот - вот поныс каңпiјансө вөтас да пурас. Каңпiјаныс кыз сувтас, бергөтчас понысвө паныт, вөгасiс, горбылтчiс, да кыз пондiс вөгөн һавзыны.

Ыҗыт поныс повчiс, сувтiс. Етiјө i көвө мiјан каңпiјанысвө: сija бергөтчiс, пондiс котөртны, кәјiс стоөвө вывынжыка.

Міжан каңбіе, Муркаыс, пондіе каңпіјаннесө вевөтңы, кыҕ ковө кутавны шырресө да каясө. Ачыс ваяс—көр шыр, көр кувөм кая. Каңпіјаннез шырсө да каясө коккезнас бергөтвөны, бостөны өмас, шушкавөны вывына да кутвөны. Сыбөрсан асныс пондісө өтөрын вөтвөиены каяез-сөрын, курөт тп-пез-сөрын.

Міјө сојөкөт каңпіјаннезкөт орсимө: домавам сунисвө гумажка, кыскавам сіјө. Каңпіјаннез вөтвөиөны гумажкаыс сөрын, кутөны-бы; пукеасө, жмитчасө, вичіеиөны, көр гумажка торыс матын воас, да кыҕ четчөвтасө, да кутасө гумажка торсө!

Каңпіјаннез ыҗытөс-ны воисө. Міјө сетавим ніјө сусе-дезвө. Асвыным колым только өтик каңпіјанок. Нимсө сывө сетим Чочком кымөс. Сіја вөви өдөдөн вежөра, өдөдөн кыјис шырресө: Муркаыс сіјө һевее вевөтис.

Міжан Пеганкоыс.

Ме вөви учөт. Ме өдөдөн гөһајтви верҗөмнас. Міжан вөви вөв. Сіјө шуисө Пеганкоөн. Бур етіја вөви вөвыс: өдөдөн-ны рам, өдөдөн-ны вежөра. Пеганкоыс вежөртис виставөмсө морты-свие. Көр сермөт поводсө кие веқан, вөв мунө шагөн, жагө-һика талчө коккезвас; а көр мөдан мунны перытжыка, сермөт поводсө бостан кіјө, ніјөс кыкыштан, виставан: „Пеганко ны!“ сіја пондас мунны перыта, рысөн.

Өдөдөн-ны перыта сіја мунө рынас, а көр пондас гөһитны скач, бөрсанас только щын петө. Нөкыщөм вөв сіјө оз вермы вөтны. Мөдик вөвыс кыҕ сіјө вөтас? Пеганкоысвөн ед коккез куҗөс, вынаде, шаггесө сіја керө ыҗытөс. (Асват шаггезөн мерајт ковассө өтик талтчөмие мөдик талтчөм-дынө вөвысвие).

Вөвысвө абу зубыт, көр сіја мунө чорыт тужвөҗөиөс, талтчө иззезвас: кок јывсө сывие гөгөртө јон гыҕ (копыто). Арнас да төвнас, көр муыс кынмас, Пеганкоыс ветвөтис өдөдөн-ны жа-гөһа: повис коккезнас талтчыны. Нувөтасө сіјө куҗөһичаө, до-расө подковвезөн, сіја сепщөм жө тужвөҗөиөс пондас мунны быщөма. (Мыла?).

Ме ег вермы төдны, кыҕ жө куҗөһечыс вартө көрттуввесө коккезас Пеганкоысвө. Отпыр вөрын ме аҗҗи коскајез кувөм вөввие. Сетөн жө вөвисө гыҕжез подковвезөн. Ме ніјө понді пешвыны, аҗҗи: доррез гыҕжезвөн вөвисө паскытөс, көрттув-вез ез павкө вөв чуңһез дорө. Гыҕжез-сөрти бура тужө аҗҗы-ны чуңһез вөвысвие. Кыщөм жө диво: вөвысвөн коккезвас только өтик чуңһөн. Чуңһыс кыз, вына өдөдөн!

Ме öддөн лүбиті Пеганкосö. Голыыс сывөн вöвi öддөн-
нi басöк, куэ, бурейыс вöвi ыжыт, басöк жö. Унаиe ета бур-
ейыс меным ез сет уены вöввиeыс, көр ме öддөн гөнiтви. Ку-
чeан кiезнас бурейыс бердö, гөнiтан кыэ верман, он пов уeö-
мiе. Öтпыр толко ме уeи вöввиeиc: умöла ешшö верми вöввас
пукавнытö, ме берездасi вöв jур вевдөрөттeиc оэиc коккез-дынö.
Ме бöрын гөнiтiсö мүкөд чeладдeз. Вöввез нывөн менö талiсö
бы, да вежöра Пеганкоыс сувтiс, ме кучiеi сермөт поводдeз
бердö, четчöвтыштi, сувтi коккезвaм.

Ме шоча гөнaйтви Пеганконас: не ета-понда мiјö вiзiм
вöвсö, а ужавöм-понда. Сiја мiјанвö гөpиc, пiңавиc, керiс бы-
дöс ужавöмсö.

Вöвыс кыскö колтајез, те мунан бöрас, вiзöтан талтчöмсö
(eлeдсö) вöвысвиe, азған вeскыт i шулга талтчöмсö. Кытөн
жö вöвысвөн мөдиk кыe талтчöмыс? Пондан бокeаңас вiзöтны,
азған: вöвыс бöpиe кокнас талтчö сы местаö жö, кытөн сува-
виe оэиc коккыс.

дыр он вежöрт кыщöм кокeаң пондö мунны вöвыс. Вi-
зöтны пондан öтiк кок бöрын, мөдиk коксö он каэав. (Асныт
вiзöтö коккез бöрын вöвысвиe, көр сiја муно жагöна).

Miјö воктiм керöс - дынö. Пеганкоыс коккезнас пондиe
ужавны jонажык, керeиc кыэ-кö оэваң, пондиe воавны öддөн-
жык, каиe керöсвас. Керöсувтö сiја ветчö жагөнiкөн, пыкeас
бöрванас, кыэ бы водас шлeјаввас (Мыла?).

Унаиe ме верди киввиeаң Пеганкосö турүнөн. Жагөнiка
сiја бостö турунсö асвас небыт тырпшeзнас, сыбöрeаң бостас
турунсö оэиe вöчiт пiңнeзнас, кывнас пуктас турунсö бокie
пiңнeзвас, пондас нiјөн турунсö eojны, зыртны сымоз жö,
кыэ мeлнiчаын изыннeз зыртöны наң тye.

Көр Пеганкоыс öмсö овeиc, ме азэиви сывiе пiңнeсö, нiја
кыэ изыннeз жö: öддөн jонöе, вынаöе, щупöтоккeзөн i бороз-
даоккeзөн вевдöрас.

Ме eг вермы öктыны уна веж турунсö Пеганкоысвö.
Гожумнас сiја ачыс азэиввиe eojмсö ыбвын, вiзвын. Ме сiјö
караулiтi. Гуттeз i вöзэез сiјö jона eoiсö. Пеганкоыс нiјö ва-
шöтвиe бöжнас кынöм увтeиc, чуканас вапöтвиe асвас кок-
кeзвиe.

Öтпыр ајö шуиc: „мијанвö Пеганкосö ковeас вузавны“.
Ме öддөн-нi повзи, öддөн понди төждыны. Медбöрын ме ветви
Пеганконас гөeтiтны eojордö.

Сыбöрeаң мiјö Пеганкосö вузавiм. Пpаккeз сiјö ывö
пувöтiсö.

Курог тӱппезкӱт.

Мӱжан курогыс вајавис колттез, пондис пуксыны пӱжны тӱппез. Мӱжан бабӱ кудас течис турун, керис поз курогысвӱ. Позјас пуктис дас-нол колт, сетчӱ курогсӱ пуксӱтис. Курогыс пуксис колттезвас.

Отпыра курогыс четчӱвтис колттезвие, котӱртис сојны. Ме пешви колттесӱ: нӱја вӱвисӱ пымӱз шонитӱс.

Ме ӱд-ӱн мӱди тӱдны, кыҗ колт пыцкас воӱ, шогмӱ тӱшыс. Ме јувави мамӱвие. Сӱја бостис ӱтик колт, кӱдија вӱви абу пӱжӱм, чегӱтис сӱјӱ, пыцкисаҥ веҗис тырнычӱ. Колт чочкомыс пидӱсваннатиҗ ӱтӱрӱ-мӱдӱрӱ кисеис, колт сӱвӱмӱсис ез кисеы. Колт сӱвӱмӱсис мамӱ меным мытчавис учӱгӱк чочком гӱгланок; сӱја вӱставис: „вот ета гӱгланокис петӱ тӱп, ковӱ толь-ко колтсӱ пӱжны“. Ме понди вӱтчисны, кӱр тӱппез пондасӱ петавны.

Кујим җеҗель курогыс колттезвас пукавис. Курогсӱ вер-дисӱ, јуктависӱ. Мукӱд пораас курогыс ез сој, ез ју вуп кы-кӱн-кујимӱн, ез четчы, пыр пукавис колттезвас, ез и вӱрзы. Нырјас сӱја колттесӱ сорвавис: колттез шонависӱ ӱтмос.

ӱтик вунӱ колттезие понди-сӱ петавны тӱппез. Час кык-кы-ным чувавис, тӱппез быдӱс петисӱ.

Ме бостис ӱтик колт, сы пыцкисе епшӱ ез пет тӱшыс. Колтсӱ ме пуктис пельдынам. Бура ме кыви, кыҗ тӱшыс колт пыцкас пӱксис, нырјас кокавис колт кышсӱ. Сӱҗ сӱја петис колт пыцкисе. Ме колтсӱ пуктис бӱр курог-позјас, чожа ета колтис петис тӱп; колт кышыс потис, тӱшыс и петыштис. Сӱҗ-жӱ петисӱ колттезие и мукӱд тӱппез. Быдӱс тӱппез вӱвисӱ ваӱе. Курогыс нӱјӱ шонтис, тӱппез козмисӱ.

Курог тӱппезкӱт.

Курогыс позеис петис, петисӱ и тӱппез. Мамыс сӱрын тӱппез котрасисӱ, ӱд-ӱн горӱтвисӱ. Быдӱс тӱппезвас вӱви гӱн.

Ме каҗавис: курогыс быңома тӱдвис асис пӱжаннесӱ. Отпыр мӱжан тӱппез-дынӱ сурис тӱп мӱдик керкюисе. Курогыс сӱјӱ ныр-јас раз мӱд кокыштис да ванӱтис.

Мӱжан курогыс ӱни вӱви ӱд-ӱн вӱг: җекинӱс ез веҗ сӱбӱт-чыны тӱппез-дынӱ. Кӱр-кӱ курогыс, бабукаыс, мӱжан каҗсӱ јона вартвис, сесе каҗыс ез понды и вӱҗӱтны тӱппезвас, ез понды и пантасны бабукаыскӱт.

Отпыреа тѣп кык-кыным жансѣтчисѣ, мамыс-дыниѣ мунисѣ бокѣ. Ета пораас вывына вебавис сѣра варыш. Курѣгыс журсѣ керис бокѣ, казавис варышсѣ, мѣдик горѣтвѣмѣн сѣтис тѣдны тѣппезвѣ: варышыс вермас ниѣ вижны да сѣжны. Тѣппез зѣпчи-сисѣ веж турун пыщкѣ. Дыр сѣтчин овисѣ. Варышыс ез вѣв ны, нија сѣк петисѣ турунеис.

Ѡддѣн лубѣ виѣѣтны, кыз курѣгыс вердѣ тѣппесѣ гаггезѣн. Гарыштас сѣја мусѣ асвас ныж гыжжезнас, аѣзас гаг, кытсавас асдынас тѣппесѣ. Тѣппез котѣртасѣ мамыс-дынѣ, кѣ-дија-кѣ ниѣ боестыштас гагоксѣ, сѣјас.

Шонди петансаѣ шонди пукѣсѣмѣз курѣгыс тѣппезкѣт вет-вѣтѣ мијан оградаын, быдѣс нырнас пешвѣ: кошшѣ сѣјансѣ. Бабѣ менам боетас ѣр, пуктас сѣтчѣ наѣ-крѣшкѣ, кытсавас тѣппесѣ. Тѣппез воктасѣ, пондасѣ ѣддѣн чожа сѣжны. Виѣѣтыш-тан—ѣрјас сѣјаныс абу-ны. Курѣгыс ѣмас сѣјансѣ оз куртчав. оз торјѣт, оз посѣѣт: сывѣн пѣнѣз абу ед.

Гоисѣ-пѣтисѣ курѣггез, јувисѣ (виѣѣт-кыз курѣггез јувѣны!), мунѣны шотчисѣны. Виѣѣтан—курѣггез пукѣсисѣ керку вуѣѣр сажѣ, уѣѣны. Аѣзан—ѣтѣк тѣп уѣѣ, журсѣ зѣбис борд-увтѣ; мѣдик-сунасѣ, сувавѣ ѣтѣк коквын. (Пешвѣ, кыз чунѣз коквас курѣгысвѣн ѣта-мѣд ковасын кујвѣны; висавѣ меным—мыла курѣггез вермѣны сувавын ѣтѣк коквын?). Кујимѣз тѣпыс пукавѣ зорвын, гыжжезнас кучѣис зор бердѣ.

Шотчисисѣ тѣппез ѣвнѣчка, вѣлис сѣјѣны. Воктис рыт. Тѣппез курѣгыскѣт мунѣны уѣѣны. Тавун тѣппез быщѣма пѣ-тисѣ: зоббес нывѣн тыраѣе, бокѣ виѣѣтѣны, чорытѣе, кыз иззес. Асывнас зобсѣ пешван—сѣтчѣн ѣем абу: кытчѣ жѣ сѣјаныс воис? Вот мыј ковѣ висавны: курѣг зобас сѣјаныс оз нувы, толкѣ вадисѣ, пыктѣ; пусѣ сѣја, торјјасѣ, посѣнамѣ курѣг зу-лын да кишкајезын.

Тѣппез быдмисѣ. Борддезвас і бѣжжезвас нывѣн быдмисѣ тыввез; пондисѣ борддезнас уѣжавны—перытжыка пондисѣ кот-расны, вебѣѣны посѣѣ, јѣрвѣ. Арнас тѣппез воисѣ ыѣѣтѣе, кыз пѣрис курѣггез жѣ, мамыс тѣппесѣ чаккис, ез понды ныѣѣт ветвѣтны.

У т к а ј е з .

Мијан вѣвисѣ кык утка, кујимѣз сѣлѣѣн. Тѣвнас уна ка-дыс, времјомс чувавѣ ны сѣрын ветвѣтны, доѣрајтны; тывыс-нас да гожумнас бѣра гажа, лубѣ ныввѣ виѣѣтны.

Көр уткаыс піјаннезкөт вадор-
саң воктө гортө сојны, сек сіннезбө
некытчө бы ег вошты: пыр бы ві-
рөті уткајезвас. Озван мунө мам-
утка, сыбөрын котөртөны уткапіјан-
нез, ніја тудөтөтис өтвадорө-мөдва-
дорө котрасөны.

Уткајез өддөн-ні жагөна вет-
вөтөны. Кытчө нывө сіз жө чожа
ветвөтны, кыз чожа шупыта ветвө-
төны куз коккезвас курөггез! Өддөн
ні уткајезвөн кокез женытө, тушамыс ыжыт, сөкыт. Кок чун-
нез ковасын уткајезвөн ем кучік (рочөн-перепонкајез), ета
кучікыс уткајезвө оз сет быщөмжыка талтчыны муввас.

Шагөн уткајез ветвөтөны жагөңика, оз вермө котөртны
чожа, шупыта: вірөтан—өтік утка котөрткакас усис нырвас, мө-
дік—моросвас. (Вірөтө, пешвө кыщөм дорын, кыщөм местаын
уткајезвөн коккез тушавас?). Пондам баятны сіз: морт нөбөтө
киввас пуд кык-кујім мешөкөн піз, сіјө щөктасө котөртны,
мортыс мешөкнас пыр пондас усны нырвас. Сіз жө уткајезвө
недовыт: оз вермө ніја котөртны.

Небур ованыс уткајезвө муввас. Уткајез овөны муввын
сек, көр ніјө јөртасө гортө, көр ніја кошпөны сојансө да көр
гортө воктөны сојны.

Өддөн лубо, гажа вірөтны, көр уткаыс нувөтас піјаннесө
пруд-дорө. Воктисө—уткаыс вад, піјаннез сыбөрын. Ујавөны.
Мыј жө ета сещөмыс? Мортыс дыр вевөтчө ујавнытө да оз
куж, оз вермы вірөсынытө ваввас. Уткапіјаннесө не кін ез
вевөт да ніја ваввас ујавөны, оз вөјө.

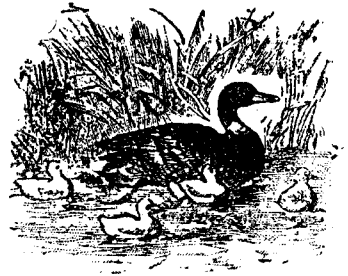
Ваввын уткајез, кыз учітөк пыжжез жө, кокныта ујавөны.
Көр мортыс пыжнас мунө, сіја ужавө весвојезөп, а уткаыс
бара ужавө асвас коккезөн. (Вірөтө гожумнас, кыз уткаыс
ујавө ваввас? Міј сіја керө коккезнас?).

Ваввас уткаыс, кыз гортын. Коккез сывөн умөлөе ветвө-
төмыс-понда да бурөе ујавнытө. (Мыла? кыз?).

дырөн уткајез ујавөны береггез дорын, натас кошпөны
гаггесө. Көр уткаысвө ковгас сүзөтны пыдөс, сіја сүвтө он-
најурөн, а көр і сунгісө. Невна времјоыс чуавас, сіја петас
ва вевдөрө (Мыла?).

Соисө уткајез, пөтисө, ковө і шотчіены. Петисө уткајез,
борддезнас пыркөтчисө, ваас кыз ез вөвө. Суыштө асеит кісө
уткаысвө борддез увтө, тывез увтө, сетчін көс да шоныт.
Пукыс абу вамөма, ез вад: вайс ез мун тывез ковасө.

Мыла уткајез оз вамө? Көр міјан кіјез-дынө вайс оз ку-
чіе? Көр кіјез гөсабе. Гөныс да пукыс уткаысвөн гөсабе жө.

Уткаыс піјаннезкөт.

Кытге жө уткајез бостөны госсө? Пондам уткајесө кара-
улытны, көр нија ассіе тыввесө везкөтөны. Візөтө, көр уткаыс
нырсө сујыштас асвас бөж увтө; сы пораө кижөн кутө сывіе
нырсө. Тіјан чунһез мавтчасө госсөн. Төдөмас,—госыс шогмө
бөж дорас, сіја кујвө мешөчокын. Естге уткајез і мөдік кајез
сузөтөны госсө ныррезнас, сіјөн і мавтөны ассіе тыввесө.
(Кыз?). Голаыс уткаысвөң ед куз, быдваө сузас.

Міјан гөгөр ем ты. Сетчин овөны вөр уткајез. Вөр уткајез
рөмнас сецөмөе жө, кыз гортге уткајез, мыгөрнас һевна учт-
жыкөе. Міјө вонөкөт мөдімө вөр уткајесө јөртны өтвөә міјан
уткајезкөт. Кыз жө бы вөр уткајесө кутны? Нија ед бура ве-
бавөны.

Өтпыр ыцкіеісез візвын кутисө кујим вөр уткапјаннез,
еетисө міјанвө. Міјө пукеөтім уткапјаннесө курөг позјө. Нија
пондісө зөбчисены быдваө: поз пелессезас, жоң коррез ковасө.
Асывнас візөтім — кык уткапјан кытчө-кө котөртисө, коліс
только кујимөзыс—мед учөтыс. Ашынас і кујимөзыс кытчө-кө
зөпөісө, котөртис. Міјө өдөдөн сіјө кошшјымө, да ег аззө.

Рытнас міјан горт уткаыс асвас піјаннезкөт воктге гортө
прудсаң, пондімө уткапјаннесө выдөфыны; өтөкөн вөві уна-
жык. Пондімө быщөмжыка візөтны уткапјаннесө: быдөднныс
өта мөдвө вачкісөны, только өтік вөві һевночка учөтжык. Етіја
і вөві кујимөз вөр уткапјанне.

Сыбөрын міјө пондім төдны вөр уткапјаннесө сіз: быдөс
уткапјаннесө повзөтам; уткапјаннез котөртасө, өтік тољко
кыз-кө мөдөнож тушасө керас да пондас өтвөдорө-мөдвөдорө
котрасны. Сіз вөвөтисө сіјө вөр уткајез.

Міјө колім вөр уткапјансө міјан уткајез ковасын. Гожум
быт сіја ветыввөс міјан уткајезкөт прудвө, уткајезкөт жө бер-
твөс і өвіс сіз жө, кыз міјан уткајез.

Кыз сөра кајез быдөны піјаннесө.

Вым сывіс. Шонді бура шөнтө. Міјан өшын вөвдөрын
пондөтчө өвөм. Сөра кај бөржыс ета местасө, мөдө сетөн пі-
јаннез быдтыны, керө асвыс поз. Мыј тољко шөдас өтөрын,
јөрын,—турунок, гөн, ізас,—быдөс һөбөтө сөра кај керны поз.

Ме сперва думажті,—сөра кајыс өтнас керө позсө. Чожа
ме казаві—кајыс мүнө өтвөдорө, а воктө мөдөріс. Ме понді
быщөмжыка візөтны, аззывыві кык кај. Петө—позсө керисө—
ачыс сөра кајыс да сывөн іныс. Мукөд пораө кајез пайтас-
вөсө, позјө пырикас гажөн чөвзисө.

Кајез позсө керисө, дырөн пукавөсө садынын. Ме куз
вуннезөн пукав өшын увтын, вөвөтчі төдны кајесө—аж пөвсө

і мам пöвсö—рöм тыввез-сöрти. Мам пöвыс вöвi быдöс сера, ај пöвыс сера жö, толкö сывöн борддезвас вöвiсö чочком вi-роккез, пел боккез вöвiсö чочкомöс жö.

Öшын вевдöрас чожа нем ез понды кывны. Ме чајтi каяез чапкисö асвины позсö. Поспујезöттеис ме кајi öшын вевдöрö. Остаас ме казавi учтeк колт. Этö колтавiс мам пöвыс, воробјикаыс. Öнi пöрис каяезвö сöкыт вöб: кајпiјаннесö ед ковö вердны пöттöз, ковö нiјö быдтыны да обидитны не кинвö оз ков сетны.

Мытöз ужавöны каяез. Вот öтик кај воктö поз-дынö, öмас вiзö кыщöм-кö гаг; пуккeис, вiзöтiс вескытвас-шумгаввас, оз-ја кин-кö сiјö аззы. Некин абу. Чожа остаокöттеис сiја пырас позјö. Сетчин кајпiјаннез пондiсö öддөн чiвзыны, кызi быдöнныс шуöны: „меным! меным!“. Сујуштiс каяыс гагсö öтик кајпiјанвö, петыштiс бөр, пуккeис öшын јурвö, вiзöтiс öтвadorö-мöдвadorö, ветчiс увö, јөрö.

Пöрис каяыс абу пöзјас, небура толкo сетчин чiвзöны кајпiјаннез. Недыр вiтчeсан кыз му пыцкeсан вебзас, воктас мöд пöрис каяыс; вебзö поз-дынас, сeтас гаггесö кајпiјаннесвö, ачыс мунас вiлiе јөрö, ыбвö гаггез кошшыны. Сыбöрын воктас пeрвöјeа пöрис каяыс, вердыштас пiјаннесö да мунас.

Мунда гаггесö да быд гуттесö кутавасö кык каяез öтик вунöн? мунда гожум бытöн? О, öддөн уна! Гаггез да мошкајез öддөн-нi щыкöтöны вöрсö, турунсö, сакöј быдмöмсö, карчсö јöрын. Вiзöтö-ко, кыз гаггез сeјiсö капустасö, сортнiсö, калiсö, кушмансö! Вiзöтö-ко гожумнас, кыз унаөн гаггез пукавöны капуставвас! Каяез сeщöм гаггесö öтик вунöн сöјöны сeчнaјезöн, тыечајезöн.

Ме важын-нi бы вiзöта кајпiјаннесö. Öтпыр пöрис каяез мунисö кошшыны сeјан, ме чожжык кајi керку пeлöсвöттеис кај поз-дынö, остаокöттеис азза: поз пыдöсас кујвöны вiт кајпiјан; нiја вöвiсö кушое, ез вермö вiзöтны; паскыта остiсö асвины öммесö да голасö нужöтвiсö мe-дынö, асныс пiксöны-пiксöны.

Öтпырeа öтик пöрис каяыс пондiс горзöмөн чiрзыны. Кајпiјаннез ез пондö горöтвыны. Пöрис каяыс зiк шуiс нывö: „чöвö-чöвö!“ Воктeис мöдик пöрис кај. Кык кај пондiсö чiрзыны, пондiсö вебавны поз-дынас. Ме чожжык ветчi увö.

Чувавiс вун кык-кујим. Ме бöра пешви кајпiјаннесö. Öнi нiја вöвiсö гöнаöе-нi, вiзöтiсö сeд сiннезнас.

Öддөн-нi чожа быдмöны кајпiјаннез. Тувыснас жö нывöн быдмiсö борддез, нiја пондiсö вебавны, ез пондö овны

позјас. Ета пораџ тјџ вермат аҗҗывны: каяпјаннез, том кая-ез, първџе вебавџны џтџк јџреањ мџџџк јџрвџ, џтџк стынсањ мџџџк стынвџ, џтџк пусањ мџџџк пуввџ. Пџре каяез вебавџны том каяез сџрын, нџџ доҗрајтџны, верџџны гаггезџн да веџџџџны, кыҗ ковџ овны.

Сера каяез.

Пџре каяез ез понџџ-ны верџ-ны том каяезсџ. Том каяез тџџџны-ны, кыҗ ныџ ковџ овны морттезкџт. кыҗ ковџ җебџсны варыш-џыне. Уна-ны џнџ тџџџны том сера каяез! Вермџны-ны кошшыны асвыс соҗансџ. Пџре каяез чапкџсџ томкајесџ да вџле понџџсџ пџжны каяпјаннез.

Кыҗ тџџџны сера каяез.

Тувыснас да гожумнас сера каяез кыкџе алы кујџме пџ-жџсџ каяпјаннесџ, верџџсџ нџџ, быџтџсџ. џнџ, чувавџкџ гожум-нас, сера каяезвџ ковџ шџтџсны, гажџнжык овны, џтџны вынсџ куҗ тџџ кезџ.

Каяез џтџк деревнасџе җукџртџсџ џтваџ, џтџк кучаџ; џнџ он тџџ-ны кџџџа пџре каяе, кџџџа томыс; мџжан сџноҗын кая-ез не џтџк семҗае, а быџџс-деревнасџе, овџны нџҗа џтџк овџмџн.

Вон сетџн лџм пуввас пукаџџны не џтџк соҗна сера каяез; нџҗа горџтџџны-җџвџџны соҗна шыезџн, кыҗ веџџтџсџсез жџ, кџр нџџ веҗасџ переманаввџ. Повҗџтан каяесџ, џџџџн җожа быџџс каяез вебҗасџ да пуксасџ јервџ, алы кытџџ-ко мџџџк местаџ, пондасџ вџле горџтџвыны-җџвџџны. Ме тџџа: кџр каяез пондасџ җукџртџчыны џтваџ, гожумвџ воџ җожа конеч. џнџ шџча-ны суваџџны мџча вуннез, мунџны вуннез кыщџмџс-ко кымџ-раџс, зераџс, шџҗжыка і шџҗжыка вебавџны гуттез да ном-мез. Бабыввез і бруњгаггез оз вебавџ-ны, җепсџсџсџ-ны. җепсџ-сџны ны сџрын ыжыт і учет каяез. Вон сетџн керџс веџџџрас тџн ешпџ вебавџсџ сџџ ракајез (граҗҗез). Нџҗа җукџртџџны џтваџ і мунџны, кытџн пыр суваџџ гожум. Вон џџџџн вывына вебавџны тџрџез, нџҗа прошшатџџны мџжанкџт і шыасџны: „кур-вы, кур-вы, кур-вы“. (Кџр-ко вџџџџ—кытџџ, кыщџм стџ-ронаџ мунџны тџрџез? Кыҗ мунџны?).

Воктџ ар. Арса асывнас кыван, кыҗ първџҗеас горџт-џџны ракајез, тџџ—гожумыс чувавџс-ны, оз-ны берт. Гожум быт ракајез овџсџ учџтџк вџроҗкезын. Арнас сетџн кџҗыт і соҗнџтџ

абу нем. Төдөнү ракајез: гунајезвын емөе шороммез һаһөн. Вот һја і воктісө татчө төвјыны.

Мыј керан, ковө пастасны шонытжыка да мүнны гунаввө. Өһи, арнас, быд Һеревһаас овөмыс татөн. Быд мортыс вартө.

Татөн жө, гунаввас, һаһ шороммез-дынын бергавөһны кортөм гөсөез—сера кајез. Кытчө морттез, сетчһн жө мүнөһи і кајез. да і кытчө һывө воһтисһны? Гожумнас кајез соісө гуттесө да һоммесө, өһи һја кувисө, а көдіја Һепсөісө ывө. Мөдік кајез важын-һи мүнисө, кытөн шоныт, кытөн ем уна сојаныс.

Сера кајез колтчисө мјанкөт, мјан-дынын і кошһөһны сојансө. Өһи сера кајыс оз-һи мүн. мјан-дыһи: ваһөт, ен ваһөт, а сја боетас мыј сывө ковө: тыртас зобсө сојезөн, көһыс-сезөн. Не сөцөм жө һи ыжыт вредыс кајсаһ, кыҗ отырыс думажтө: сера кајыс ед сојө только крөшытчөм, кисөм туссө. (Оз ков вөгавһны, көр кајыс боетас туссө вөрокіе: ета һонда сја гожумнас уна сојис гагтесө, һоммесө да гуттесө.

Һөдыр-һи мјан кајезвө сојһы туссөсө. дүгдөһ-һи отырыс вартһы. Сојисө кајез муввө меd бөрја туссөсө; сетчө—кыҗ журваным үсөс-воктис вөг төвыс. Ојһнас өдөһөн һи уна үсөс вым. Умөт мјан кајезвө воктіс овөм-ованыс.

Вес оз ков і мырсыһы; ыбвын і вөзвын һем һи абу сојаныс: ыббөзвас і вөзөзвас пыдын-һи вымыс. Кытөн только овө мортыс, сетчһн түјө овһы кајезвө тувысөҗ, шонытөҗ.

Быдөс сера кајез өһи овөһны Һеревһа улычаһн, јансөтчисө һөвһочкаһн, һөһыт стајкајезөн, вөбавөһны отік мөстаис мөдік мөстаө, кошһөһны мыј-кө сојһы.

Отік һһка чапкис керкуис өтөрө јог. Сетчө воктісө кајез. пүкөісө. (Вөзөтө, кыҗ сера кајез вөзөһны ассөс бордесө і бөжжесө, көр һондасө пүксыһы муввө? Мыјвө сөҗ?).

Термасө кајыс һырнас кокавһны јогсө. Ачыс сһннас вөзөтө мортвө вөчыта. Еһ сөбөтчы сы-дыһө матө вокһы: тіјө кајез дыһө, сја тіјан-дыһи. Прыг-прыг! четчөвтас, вөбһас, пүкөас анбар крышаввө, думажтө мортыс һонда: „те мөдһн менө кутһы, ме татөн-һи, вөвыһа вөбһи. тасаһ вөзөта, мыј те керан“.

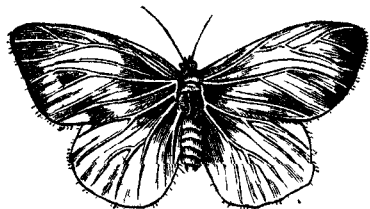
Вөзөтө кајезвас быщөмжыка. Кајез ковасын, көдіја овөсө гожумнас мјан Һеревһаһн, емөе кајез, көдіја гожумнас ез овө мјан Һеревһаһн. Нывөһ бордөзвас һө өтөк, а кык чөчкөм вөзөккөз, чөчкөм пөлбокас ем сөд пјатһоок. Етіја ыб сера кајез овөһны ыбвын. Гожумнас һја овөһны да пөжөһны кајпјан-һесө ыбвын да вөзвын. Төвһнас овөһны, кошһөһны сојансө морт-дыһын.

Жагөһа чувавө төвыс: көр-һи воас сывөһ көһөчыс. Куҗ төвһнас өтөк кајез кувисө көһытсаһ, морозсаһ, мөдік кајез кувисө

щыгъон, кужимдъ кајесё еојис варыш. Вот кајез стајасис чинисё, тувыснас вовисё семјаас сында жё, мунда вёвисё чувавём тувысё.

Пещёр да пещёр гаггез.

Міјан керку-дынын быдмис өддён щёк пещёр. да кытён пещёрыс абу? Быдваын, кытён овё морт, пукёб, быдмё пещёрыс. Кувёны деревенскёј улычвын быд туруннез, а пещёрыс быщёмжыка ешшё быдмё. Өддён-ны радејтё, љубитё пещёрыс овёмсё. Не сакёј чужёма пондас изводавны пещёрсё: сја сотас кјјесё да коккесё мортысвё, щёктас мортсё асгаһас котёртны.

Кыгъ быдмё пещёр бабыв.

- 1) Том пещёр гаг (рочён гусеніча).
- 2) Быдмём пещёр гаг (рочён гусеніча быдмём-ны).
- 3) Журтём пещёр гаг (рочён куковка).
- 4) Бабыв (рочён мотылок).

Мыјён жё пещёраё, сотё пещёрыс? Сывён лиссезвас да іңассезвас емёе сјјез. Сјјезнас сја сотё. Кыгъ жё? Кёр кјјён пещёрсё кутан, етјја сјјез кыгъ јеммез мёртчасё тенат јаят. Сјјезвёғғис міјан кучік пыщкас, јаяас, пырё пещёрсан јад. Јадыс і сотё.

Горт пода пещёрсё оз еој: јадыс сотё міјанвие кі, кывсё подаысвие ешшё јонажык сотё. Кёр рагъ только мёс еојас пещёр лис кык-кыным.

Некін оз пов пещёрысвие, а ачыс повё быдмыны тужвын, пукёб матынжыка керку еғенајез-дынё, запводдез-дынё да јеррез-дынё. Тужвас сјјё вермасё талны коккесён і келегајезён. Запводдез-дын і јеррес-дын пещёрысвё овёмыс бур. Татён бара сјјё изводавны враггез; нја вынажык ешшё мортысса і горт подаысса.

Быдмё міјан пещёрыс, ыжыт-ны сја быдмис. Вот ета пораас изводавны, еојёны пещёрсё враггез-пещёр гаггез ¹⁾, нја еддёе, гёнаёе.

¹⁾ Пещёр гагсё рочён шуёны гусеніча; гусенічасё оз ков соравны гаггезкёт: гусенічаысвён емёе коккез, а гагвён коккез абу; гусенічаыс асёис паскёмсё, кучіксё чапкё, вежё, а гаггез кучіксё оз чапкё, оз вежё. Рочён гусенічасё мёднёж шуёны лјичнка.

Унаһн өддөн овоны гаггез пещөрвас, өддөн унаһн і со-
јоны, кыз балајез жө ыбвын. Өтик лис сојисө, мөдикө, кујимөзө.
Чожа лиссезвие коласө только өтик сөннез (жывкајез).

Мижө вонөкөт бөддөзөн унаһе гаггесө үкөтвим пещөрвыие,
мијанвө жал вөви пещөрсө, да мијө повим пещөр гаггезвие.
Ашынас гаггез виліе вөвисө важ местаын.

Өтпыр мијө сиз жө бөддөзөн вапөтвим гаггесө, сетчө вок-
тис мијан ајө. Сіја шуіс: „колө пещөрсө, ед вөсјө, бөддөзнас;
визөтө-ко быщөмжыка гаггез сөрын. Пукөтө гаггесө чуманө,
чуманас пуктө пещөр лиссез; пырөтвө көрттувөн вывие вевтсө,
керө остајез, медбы гаггез ез пөдө; визөтө, мыј воас гаггезкөт,—
ета понда чуманас керө ыжытжык оста, остасө тупкавө евок-
водн,—тіјанвө пондас тыдавны, мыј керө гаггезкөт. Гаггезие
петасө басөк бабыввез (рочөн-басөк мотылоккөз,—бабочкајез)“.

Мижө керим сиз, кыз мијанвө виставис ајө. Быд вунө мијө
чуманас пуктивим пещөрсө; азывим, кыз шырөны гаггез пе-
щөр лиссө: кыз чарваһн жө.

Быдмөны гаггез чуманас өддөн перыта. Мукөд пораө
нија үевисө кыз-бы вөтө: чукөртчасө өтваө, керасө лисис мешөк,
крепитасө сижө везөн, кујвөны өтик местаын. Быдса сутки куј-
вөны пещөр гаггез, сыбөрын виліе пондасө сојны пещөрсө
өддөн јона. Мешөкас ета бөрын мијө азыам гаг кучиккесө. Мыј
сіја сещөм? Ајө мијанвө виставис вот мыј: „ета гаггез вејисө-
ассис кучиккесө, важ кучикыс нывө вөвис зезыт, нија кучиксө
чапкисө, петисө кучиккөзие. Важ кучик увтын вөви вил кучик,
паскытжык важса. Гаггез петисө важ кучикіе сымоз жө, кыз
тіјанвө важ јөрнөс тујө вурөны вил јөрнөс, паскытжык важ
јөрнөсса.

Өтпыр мијө чуманас вот мыј азыимө: чуман вевтөс увтын
өшависө дас мунда гаггез—женытикөс, сураөс; нывөн ез, вөвө
коккөз, јуррез, сіннез—өшавөны кыз кувөмөс, көсөс. Кижөн ку-
тан—невночка көстисасө. Мижө аживие јувавим, мыј сіја өшавө.

Ајө виставис: „пещөр гагыс мед бөр разас вејис вевтсө,
кучиксө; сыбөрын пөртчис јуртөм гагө (рочөн-куковка). Пешвө
чуман пыдөссө, сетчин азыат јурсө гагысвие да кучиксө сывие.
Јуртөм гагсө ед вөрөтө“.

Чувавис вун кык-кыным. Јуртөм гаггез сещөмөс жө өша-
вөны. Өтик дас кыкөз вунө мијө азыим чуманас сымда жө
бабыввез, кыным јуртөм гаггез өшависө чуман вевт увтын
бабыввез пукависө і борддөзнас ез вөрөтвө. Ајө мијанвө виста-
вис: „да ета ед мијан лубөс бабыввез! Пещөр гаггез сојоны
пещөр, сы-понда ета бабыввесө шуөны пещөр бабыввезөн
(рочөн-мотылоккөзөн, бабочкајезөн).

Өни мијө пондам төдны: сера бабыввез петөны пещөр-
гаггезие.

Кыз чераңыез керёны веззез.

Ме вокті городиё гортё шотчіёны. Первёјеа вунас жё ўшып ёткво сажын ме казаві ыжыт чераң; сїја котрасіё ёт-мёдёрё, а тујыс ез тыдав. Важын-ні ме мёді төдны овёмёё чераңысвіс: ме понді візётны, мыј чераңыс керё.

Ме казаві: чераңыс котрасё кыјанвёттёс, орётё чераң веззесё, кафтё веззесё щакылё, бёріс коккёзнас шупкавё нїјё ётвадёрё—мёдвадёрё. Візётта—кыјаныс чераңысвён бусёеміс, веззез сорвасісё, орісё. Вот чераңыс і пондіс керны вїл кыјан, а ета-понда сывё ковїс важ кыјансё орётны.

Вот чераңыс веззесё орвасіс; колїсё веззез тољко кыјан доррезвас омён, кыз рамка; да епшё ноль вез: етїја веззез мунісё кыјан доррез-дыніс кыјан шёрас і воктїсё ётік местаё; кыјаныс паскытнас вёві кыз бекёр. Кыјан шёрас колїс учїтік кусёчок веззезіс. Етїја кусёчокїс чераңысвён вёві пасён (прїметкаён).

Сыбёрын чераңыс пондіс кыјан шёрасїніс котрасны ётёрё-мёдёрё. Котёртас рамка-дынас, мунас невна рамкавёттёс бокё, быщкас рамкаас кынёмнас; бёр муно вїл вез сунїсвёттёс. Кыз жё ета сїз? Чераңыс пасыс-дыніс муно да кыскё вез сунїсё, домавас сїјё рамка-дынас да ета вез сунїсвёттёс муно бёр кыјан шёрас.

Унажык чераңыс панё, унажык вез сунїссез шогмёны: сунїсё шуам југёрён (луч). Југёррез панїс ётік дас кыкјамыс (18) сунїс, кыз чунёез кельета кругвён, шёраснас муноны доррезас.

Ёні чераңыс муно кыјан шёрас і пондётё вїл ужавём. Пасыс-гёгёр пондіс гёгравны часы стревка-мос, југёрресё пондіс кыјны поперјошнёј вез сунїссезён: нїјё шуам шёртён; первёјеа шёртёз вёвісё щёкёе, сыбёрын шёрт кругтез вёвісё ыжытёе; мед бёреа кругыс јїавїс југёрресё рамкаёз.

Кыјаныс гёрзём-ні, а кыјнытё сїјён епшё оз туј: везан гутё, сїја оз кыјыс: пеклајез ыжытёе. Етїја кыјаныс кї бердё оз кучїс, а кёр пондас кучїсны кї бердё, сы пораё гуттез кыјанас пондасё шедны (Кёркё кїнас павёё вездынё).

Ёддён-ні мырғіс чераңыс, ковё невночка шотчіёны. Муно чераңыс кыјан дор-дынё, рамка-дынё да вїліс пондіс гёгравны кыјёмвёттёс, керны вїл кругтез. Кругтез ёні вёвісё ёддён щёкёе. Ёні чераңыс ужавё сїз: пондётё керны ыжыт кругтесё дорсанас, рамка-дыніс, сыбёрын керё шёрёт кругтесё. Ёбыт ужавёмыс!

Вїзётан,—чераңыс пыр котрасё да котрасё. Он вермы аздыны кыз чераңыс ужавё коккёзнас. Пондан быщёмжыка

ви́зотны — аҗзыван: оҗге коккезнас чераңыс тольо ветвѳтѳ; каявѳ. (Кыным кок чераңысвѳн). Кык бѳрге коккесѳ чераңыс пуктывѳ асвас кынѳм-дынѳ і кыз-бы мыҗ-кѳ кыскѳ: был сја етја коккезнас кыскавѳ асвас кынѳмысгаң везесѳ, везесѳ кѳртавѳ југѳррез-дынѳ, сетчѳ быщкас ешпѳ кынѳмнас. Керас чераңыс вѳл вез круггесѳ, важжесѳ орѳтвас.

Вот кыҗаныс кергеіс-нѳ. Шогміс ѳѳѳѳн басѳк гѳглан. Кыҗан шѳргеіс пассѳ, прѳмет-Чераң везезвын. касѳ, чераңыс нѳбѳтѳс, чапкіс, керіс кыщѳ-мѳс-кѳ вез сунѳссез, ачыс пукгеіс кыҗан шѳрас оңна јурѳн, вѳтгеісѳ, кѳр шедас гутыс.

Чераңыс кыҗансѳ кертѳн уҗавѳс унаҗык часса. Кыҗанас вѳві: ѳтѳк дас кыҗамыс југѳррез, кыкдас нѳл гѳгланнес. Меным ѳѳѳѳн ковѳс тѳдны, куҗ-ја сунѳс везез мунѳсѳ керны кыҗансѳ. Петѳс: сунѳссез куҗанас вѳвісѳ еіҗім сажең (Шагтезнас керѳ еіҗім сажең; ѳтѳк саженѳн шагтез вѳта). Чераңыс кыҗан кертѳн кѳртавѳс вѳт соңна гѳрѳд.

ѳѳѳѳн-нѳ вѳснѳтѳс вез сунѳссез. Чераңыс кыскавѳс-кыскавѳс вез сунѳссесѳ кынѳмеіс, а кынѳмыс сывѳн уҗавѳмыс бѳрын ез чѳн. Ученој морттез тѳдѳсѳ: кынѳмас чераңысвѳн ем мыҗ-кѳ кѳзѳрѳк, кыз ва, сја ѳѳѳѳн лакѳтѳ. Кѳр чераңыс сјѳ кынѳмеіс везѳ, сја чожа керѳ чорытѳн, воѳ вез сунѳсѳн.

Ме чераңыс сѳрын вѳзѳтѳ куҗім дас рыт. Уна ме пондѳ тѳдны чераңыс-јывѳс, сја ован-јывѳс. ѳѳѳѳн ме лубѳтѳ вѳзѳтны чераңысвѳс кыҗанысвѳ. А кыҗансѳ сја быд вунѳ вѳлге керіс, уҗавнытѳ петавѳс рытѳн кыҗамыс алы ѳкмыс часѳ.

Маквѳн светок.

Светок маквѳн ѳѳѳѳн нѳ басѳк. Басѳкжык ета светса оз туј аҗыны. Рѳмнас сја бѳ коѳ: ѳѳѳѳн југыт. Ученој морттез баятѳны: чужаң му макысвѳн сы ваңын, кытѳн пыр сувавѳ гѳжум, кытѳн быдмѳмыс, растеңноыс, быдмѳ вывынжык мѳјанга, кытѳн светтез југытжык мѳјан светтезіс. Кѳр макыс-пондас светѳтны, мѳјан јерыс, огороѳечыс вовѳѳ, јерас воас кыз пражнѳкын.

Тѳн поттѳм светокыс (бутоныс) маквѳн вѳві зѳбѳм лѳссез жовасын, коррез ковасын, сја вѳзѳтѳс увваңѳ, кыз зѳзѳг гѳла. Тавун гѳламыс сувтѳс вескыта, светыс вовѳс.

Басѳкыс, красотаыс светысвѳн—нѳл ѳѳѳѳн југытѳс, бѳ коѳ лѳссез; лѳссез шусѳны лепестоккесѳн. Быдѳс лепестоккесѳ ѳтваын шусѳны мак чачајезѳн, рѳчѳн веңчѳккесѳн. Ывѳсаң аҗ-

чан мак чачаеб і воктан сыдынб виқотны: ббббн-ни сја басбк.

Кытбн жб вбви тбн мак чачаыс? Кбр епшб макыс оз еветит, чачаыс эебсисб кык веж лиссез ковасын; кык веж лиссез, корреа, бтваян шуебны бекброкбн, рочбн чашбчкабн. Кошшб—бни веж лиссез кујбны муввын. Мыјвб жб еветысвб бекброкыс? Могыс сывбн: быдбс, мыј ем потбм еветас, бутонас, ковб доржны васан, галтез-дынис: јбрас ед галтез уна.

Мак евет шбрас сувавб мыј-кб веж, бочоноквб вачкисб, сјб шубны учитк тоинок, рочбн-пестик; тоинокыс гбгбр, кыз жемез мбртчисб, сувавбны сунисоккез: нија шуебны тычнкајезбн.

Усасб муввб лепестоккез да тычнкајез—мак дугдис-ни еветитны. Колис бтик тоинок. Бни сјб шубны не тоинок, не пестик, а пвоббн. Пыктб веж пвоб, пыктб, ар кежас невна космыштас. Нецкбвтам веж јурресб макысвис: остајезис пондасб киссыны кбзысsez, — бтик мак јурис унажык сочнаса.

Мбдик туруннезвбн да пујезвбн еветтезас вермамб ақзыны бекброксб, чачасб (веңиксб), тычнкајесб і тоиноксб. Учитк еветтезас нијб кошшыны сбкытжык.

Мбдик туруннезвбн да пујезвбн еветтезас вермамб ақзыны бекброксб, чачасб (веңиксб), тычнкајесб і тоиноксб. Учитк еветтезас нијб кошшыны сбкытжык.

Міжан сад.

Міжан суседдезвбн јбрас быдмисб басбк лбмпујез. Сенокос пораас лбмпујезвас вбвисб јагббдез, нија вбвисб ббббс-ни. Јагббдесб лбмпуеис мијб вонбкбт ббббн лубитим сојнытб. Јбррез мијан суседдезвбн гажажык мијан јбреа: нывбн јбррезас быдмбны лбмпујез. Мијб вонбкбт мбдимб асваным јбрас садитны пујез; мијб ег тбдб—кыз ковб етб керны.

Бтик тувысса рытбн мијан ајб келегаввын ваис бтик лбмпу. Мијанвб вонбкбт ббббн-ни гажа воис. Ајб лбмпусб пондис садитны. Јбр пелбсын сја гарјис паскыт јама, пыдынанас јамаыс вбви кујим четверт. Јама пыдбсас ајб пунктис му, сорвавис мусб вбв нажомбн; ета вывб сувтбтис лбмпусб, лбмпу вужжесб вевбтис мубн. Ета ббрын садитбм пусб кискавис вабн. Ајб мијанвб виставис: „бни лбмпусб дочјрајтб асныт—шочыника кискавб вабн, вевдбреа мусб нббббтб кураннезбн. Шуыс перво быдмынытб пондас умбла: мијб невна еормим-ни садитчбмнас“.

Мак.

Ашыннас мијо вонөкөт каҗавим—лөмпуыс пондiс кубны: том лiссез веҗчiеiсö и пондiсö космыны. Ковас норовiтышны—мыј воас лөмпунас, көр чувавас вун кык-кујим. Етија вуннез чувавiсö, пондiм виҗöтны — öтик уввезын лiссез быдöс космiсö, мөдiк уввезын ез космö, вовчiсö. Петö, пуыс пондас быдмыны. Шогавiс мијан лөмпуыс һедел мунда: мукöд уввез космiсö. Пондiсö быдмыны вил вужжез, лөмпуыс пондiс быдмыны, пер-вöјеа гожумнас быдмiс четвeрт сувда.

Öнi мијо төдам кыз ковö саҗитны пуссö, вонөкөт думажтiм саҗитны ребiна пу. Виҗчiены мијанвö ковeиc быдса god: гожум-нас саҗитны оз туј—пујез кувасö; арнас бара јöрас вöви öд-öөн ва, гажтöм. Тувыснас оҗ муыс пондiс шонтiены, мијо вонөкөт мунiм виҗдeзвö; аҗчiм ребiна пу; керавим вевдöрeаһас мусö öтвадöрö — мөдвадöрö пусаһас аршын мунда, керавим лышнöј уввeсö, вептiм пусö зырөн быдöс вужжезнас, пуктiм корчiнкаö и нувiм гортö. Гортын ребiна пусö саҗитiм мөдiк јөр пeлöсö. Ребiна пуыс пондiс быдмыны быщöма: ез шогав, öтик ув ез космы.

Сiз мијо һе öтик godö саҗитiм пујeссö асваным јөрö. Сыб-рын дүгдiм саҗитнытö: ковö ед јöрас саҗитны ешшö капустасö да мөдiк карчeсö.

Мијан садыс һеыжыт: кујим лөмпу, кык ребiна, кык кыз да пипујез. Пујез ковасын емöс сетөр и малҗна. Садсö ме öд-öөн лүбита: мијо сыкөт щöц быдмам.

Быд godö арнас ме мерајтi—ыжыта-ја быдмiсö вывынанаc мијан саҗитöм пујез. Керны етö тујö кокнита: быд godö пу-јы-вас быдмiс туган, вескыт ув. Мөдi godö вескыт увсаһас быд-мiсö уввез бокö. Мијан керку етенаввын ме керi зарубкајез; зарубкајез-сöртi ме төдi—уна-ја быдмiсö godас пујез. Татөн жö керi мөдiк зарубкајез; ны-сöртi ме төдi—уна-ја ме ачым быдмi.

Кыз пујез, сiз и ме быдмiмö һе öткод: öтик godö быдмiмö ыжытжыка, а мөдiк godö ешажык. (Мерајтö пусö арнас—мыј куҗа сiја, мерајтö и тувыснас оҗжык; пeшвö быдмöны алi оз быдмö пујез төвнас?)

Чувавiс һе öтик god. Лөмпуыс пондiс еветiтны и сетeс мијанвö јагöд. Ывöжык мунiсö godдeз, басöкжык еветiтiс лөм-пуыс. Öнi мијан лөмпуыс ыжыт һi. Тувыснас сiја öд-öөн һi басöка еветiтö.

Ета пораас мијан јöрын лөмпусаһас дукуыс мунö öд-öөн һi чöскыт, бур. Воктан сыдынö, он вермы бөр мунны: пыр бы воавiн бур дукнас.

Мыј жö етија? Öнi лөмпуыс гөгөр вебавöны мошшeз да баламошшeз. Мукöд пораö татөн мошшeз мыј-ко абуöе. Бур, чöскыт дуксö һија кывiсö лөмпуeиc, вот и чукөртчiсö татчö. Гөгөртасö мошшeз лөмпусö, пукгасö уввö еветтeзкөт, öтик

светіе мунёны мөдік светвө, нырнас мыҗ-кө светтезас чувјоны. Етө нја светтезіе өктёны лі, авыныс соҗансө.

Быщөмжыка віқотам лөмпу светсө. Лөмпу светас мјіө аққам сіјө жө, мыҗ аққывім мак светас (Мыҗ?). Лөмпу светнас шуёны учітік көзүв (рочөн звездочка) коквын. Өтік уввас лөмпуысвөн не өтік свет, а уна светтез. Уна светтез өтік коквын шуёны сосветтоён. (Выд-дө кыным свет өтік сосветтоын?) Јанын өтік светыс умөла тыдавө, сосветтоыс ывісағ тыдавө, чапкісө сіннезас мортысвө да мошысвө.

дугас лөмпуыс светітны, уасө лепестоккез, өпнас дукуыс, запакуыс, віқөт свет местајезын өмөсө учітік зүллез — вежөсө, шөмаөсө. Мыҗ жө етіја сеищөмыс? Етіја лөмпуысвөн пвөддөз, мјіан моз — јагөд. Ковсас һөдыр вітчіены, көр јагөддөз воасө сөддөсө і тујны пондас сојны.

Кыз быдмёны көзиссез.

Мјіан гөгөр учітікөсө да ыжытөсө быдманнез өд-дөн уна быдмёны. Өд-дөн уна быдманнез быдмёны көзиссезіе. Са-д-итам градвө көзис подсовнушніквіе — петас, быдмас подсовнушнік. Учітік кушман көзисіе быдмас кушман, бөбі көзисіе быдмас бөбі.

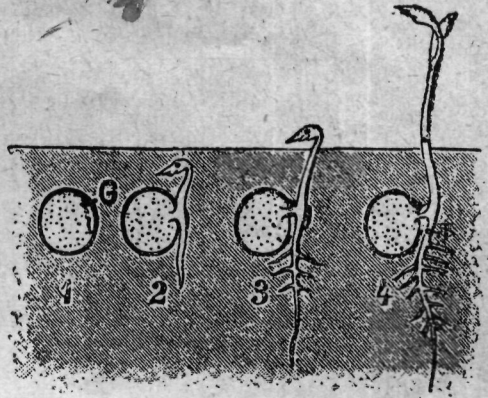
Пондам віқөтны, кыз көзисіе быдмө быдман. Мјіө бөстам да са-д-итам аңкыщ көзис і подсовнушнік көзис. Ета понда аваным јөрын керам град і са-д-итам бөстөм көзиссесө. Градсө шөчініка пондам кіекавын. Көзиссесө тујө са-д-итны епшө пілна чаг коvasө. Ета понда бөстам пыдөстөм кашнік (мыла?), кашнікас пуктам пілна чаг, сетчө пүкөөтам, са-д-итам бөстөм көзиссесө. Көр аңкыщыс да подсовнушнікыс епшө ез петө, пондам віқөтны — кыщөм торрезіе овёны көзиссез.

Кістам стоканө аңкыщ көзиссесө, кістам сетчө ва. Кычөз аңкыщыс, сы местаын стокансө көртавам суғысөн. Ашыннас віқөтам — кыщөмөсө керсисө мјіан көзиссез. Аққам — аңкыщ көзиссез пыкмісө, стоканас вептисисө (уна-ја?).

Бөстам өтік аңкыщ көзис, аңкыщ тус, пондам сіјө чуң коvasын пізравны, һөйтны, аңкыщ тусвіе кышыс четчөвтас. Кышеіс петас учітік зүл. Зүлыс торјагас кыкваө. Торрез, долајез шуёны семјадолајезөн. Өтік тор-дынө кучісөсө мыҗ-кө, кыз учітік гаг. Гагөкөсө шуёны зародышөн; не вее сіјө сіз шуёны зародышеіс петас быдман. Пондам пөпвыны аңкыщ туссө, көдіја вөві ва пілна чагын алі му градвын вун кујім — һөл, аққам — бөжыс зародышысвөн пырөтіс кышеіс і мунө му пыщкө: сысағ петас вуҗ. Невна сөрөнжык петас зародышысвөн јур; сіја мунас вывө і быдмас аңкыщ турун, за. Завыс

рочён шуё стебел. Эта зародыш торсё шуоны почечкаон.

Они пондам пепшыны подсовнушник кёзыссё, туссё. Весётам подсовнушник-вие кышсё. Колас кёзыс. Кыз кёзысыс вамас сывие кокнита мунас кожугаыс плоночкаыс. Они оддон басёка төччоны кык тор — семјадолајез. Увван сыды-пие мунё учітік вуж, семјадолајез ковасын ем оддон учітік почечка.

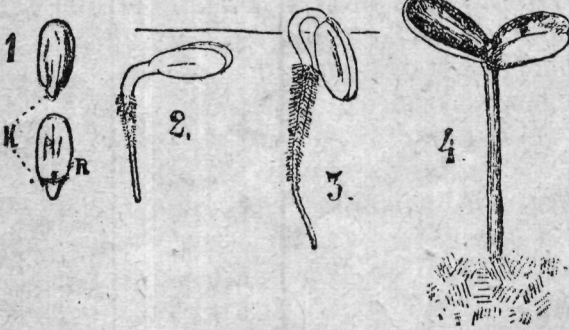
Кыз быдмё аңкыщ.

Пондам візётны ывёжык кёзыссез сајын; мијан кёзыссез ed садітём каш-никас пілна чаг ковасын, опівкајез ковасын, али му градвын.

Аңкыщыс да подсовнушникыс петёны-ні. Му пыщёин мытчісёны кыщём-кё мыгыррез. Отік коңечыс аңкыщ мыгыр-ысвён быдёс петіс-ні муввісёі і пондіс вескётчыны. Эта — аңкыщ турун, сійё тужё ешпё шуны за (стебел). За јыввас мијё ақзам почечкасё. Они сіја ыжытжык-ні вовіс. Почечкавие

пондасё чожа петны ліссез. Семјадолајесё мијё ог ақзё. Пондам пілна чагсё, опівкајесё кашникас гарјыны, али мусё градвас: сетчін ақзам семјадолајесё.

Кёр му пыщкіе петас отік коңеч подсовнушник мегырыс-вён, сіја ассајын кыскас семјадолајесё. Муас колччас толко отік вуж. Вескётчас мегыр — заыс, семјадолајез

Кыз быдмё подсовнушник.

вежётасё, ны ковасын мијё ақзам учітік почечкасё. Они сіја пондас быдмыны, веңас ліссез. Сің почечкаіе быдмё ыжыт быдман, растёньё. (Востё кёзыссез калігавіе, боббевзіе, контуевіе. пунктё му градё і візётё — колччасё му пыщкын али вебасё му пыщкіе семјадолајез?).

Ыбвын да візвын.

Баҕпу.

(Берба).

Быддэ пујез, быддэ быдманнез тѳвнас уҕдны. Пујезіе ту-
выенас баҕпуыс (бербаыс) первој сажмѳ. Пујез ешпѳ сунасѳ-
ны, баҕпуысѳн сѳд кышпез потісѳ, нысаҕ візѳтѳны-ні чоч-
ком бербајез.

Бостѳ бутывка, кістѳ бутывкаас ва, сетчѳ сувтѳтѳ баҕпу
ув; увыс пондас вовҕыны. Ѳвѳмыс-понда баҕ увысѳвѳ ковѳ
толкѳ ва. Тіјѳ каҕават: сѳд кышпез чожа усасѳ; почкајез бер-
баысѳн пондасѳ пуштыны. Почкаыс вевтѳѳм чочком гѳннезѳн.
Гѳннез шонтѳны почкасѳ кѳзытінас.

Чувавас вун кык-кыным, почкајез пуштасѳ, вежѳтасѳ. Быд-
масѳ віл сунісоккез куҕжыкѳе гѳннеза. Суніс јывас міјѳ аҕ-
ҕам веж мешѳчок. Суніссесѳ мешѳчоккезнас шудны тычінкајез-
зѳн. Вун мѳд чувавас—мешѳчоккезіе пондас кіссыны бус,
светтез пондасѳ кувны. Берба увыс колчас овны бутывкаас.

Ваас берба увыс веҕас вуҕжез, пондасѳ быдмыны ліссез,
быдмасѳ і віл уввез. Оз ков вунѳтвыны бутывкаас кіены ва.

Гожум быт пондас быдмыны берба увыс, арнас ліссесѳ
чашкас, оз понды быдмыны; ѳні сывѳ шѳтчіены ковѳ. Колам
баҕ увсѳ бутывкаас тувысѳҕ, сіјѳ ковѳ сувтѳтѳны ыркыт местаѳ:
баҕпуыс ед тѳвјѳ кѳзытвын. Тувыснас баҕ увыс віліе пондас
овны да быдмыны, берба барашоккесѳ оз сет.

Колам берба увсѳ гортын, ас сіја быдмѳ і воѳ кустѳн.
Мунам інѳа дорѳ, алі ыҕыт пос сажѳ, Сывпан ты дынѳ, кытіе
міјѳ бостім берба увсѳ: сетчін уна ед баҕ куссез да баҕ
пујез.

Тѳвнас оз туј сетчін мунытѳ: вымыс ѳд-ѳн-ні пыдын,
сіја оз веҕ. Ѳні не сіја-ні: чарѳм куҕас тујѳ мунны быдѳѳ.

Вот міјан сін оҕын баҕ куссез чочком бербајезѳн, чочком
барашоккезѳн. Ніја ешпѳ кушѳе, а вымыс ны-гѳгѳр сывіс-ні.
Вот ешпѳ мѳдік баҕ куссез, ныввын бербајез, барашоккез кы-
шѳмѳе-кѳ вежѳе да куҕѳе. Куссез-сѳрті етіја тожѳ баҕ, а
берба-барашоккез не чочкомѳе-ні, берба-барашоккез-сѳрті кыҕ
ровно бы не баҕ. Колам ѳні баҕ-десѳ мунам гортѳ.

Көр вымыс сывас, бөрјам шонди вун і вільіс мунам баџ куссез-дынџ. Оні чочком бербајез, чочком берба-барашоккез светітџны-ні, вежџтісџ, пондісџ бусітны. Быдмісџ, паскџтчісџ і веж берба-барашоккез мџд баџ кусвас. Бостам џні веж берба-барашоккесџ, пондам сіџ чегџтвыны: џџ-џџн учітїк гџна кып сајын ақтам учітїк бутывџчкајез. Етіја тоіноккез. Баџысвџн светтез не џтваын: џтік баџ куссезвас светтез тољко тоіноккезџн, а мџдік баџ куссезвас—суңисоккезџн, тычїнкајезџн. Учонџ морттез тџдџны: кџзыссез овџны тоіноккезас, бусыс тычїнкајез-высїс кџзыс чужџмыс понда тожџ ковџ. А баџ куссезвас тоїнок светтезын бусыс абу.

Баџпу, баџ, берба. 1) Чочком бербајез, чочком барашоккез. 2) Тоінок светтез. 3) Тычїнка светтез. 4) Тоінок светтез. 5) Јансџтџм тычїнкајез, гырісжык тычїнкаезса, кџдіја быдмџ. 6) Јансџтџм тоінок, ыжытжык тоінокса, кџдіја быдмџ. 7) Пвџд бербаысвџн, баџысвџн. 8) Тџвыс нџбџтџ кџзыссесџ.

Вїқџтџ: баџџез вевџџрын вебавџны мошпез (ешпџ кїн?) Нїја пукџџны берба барашоккезвас, кошпџны чџскыт лїсџ. џтік баџ кусвїс мошыс вебџ мџдік баџ кусвџ. Бусџемас мошыс тычїнка светтезвас, нџбџтџ буссџ асџбрас тоінок светтезвас. Бусыс лџакасас тоінокыс-дынџ, сетчџ і кољас. Кық тај ізіс пїџџемас ачыс ізікас, павкас паскџмнас тіјан-дынџ, пїџџџтџ тіјанїс паскџмнытџ. Тоінокыс сетџ пвџдсџ да кџзыссесџ тољко сы пораџ, кџр бусџемас.

Тувыснас жџ пвџд—бутывџчкајез тырџны чочком пукџн. Потас кџс бутывџчкаыс, товыс нџбџтас пукџсџ. Кутџ пукџсџ, пушынкајессџ, быщџмжыка вїқџтџ, тіјџ ақзат пукыс ковасын учітїк тусоккез. Нїја емџс кџзыссез бербаысвџн, баџысвџн. Кытчџ кџзысыс муввас усас, сетџн і пондас быдмыны вїл баџкус, вїл берба.

Пієтік.

Тувыснас, көр ешпө вымыс быдбөс ез сыв, мiјө котөртамбө ыбвө өктыны пієтік. Рочөн учонбј морттез пієтікөш шубны полөвој квощчөн. Кық көрт туввез, петөны муіє пієтіккөз. Весөтан кышсө пієтікөвөіє, сыбдрын сiјө пуван, чөскыта сојан.

Тувыснас ыбын туйбө өктыны не'только өтік пієтікөш. Көвбө төдны: сы местаын, кытөң быдмөны пієтіккөз, му пыщкын овөны му өреккөз.

Кутчөсам пієтік вуж бердө, пондам көртзырөн гарјыны мусө, четвөрт кујим пыдына гарјам, сетчін вужжөзвас азчөм өөд өреккөз. Курчөвтан,—пыщкыс өрекөвсөн чочком да чөскыт, кық сакар. Мiјө быдса куддөзөн өктам пієтіккөсө да чөскыта. мунда вермам сојам.

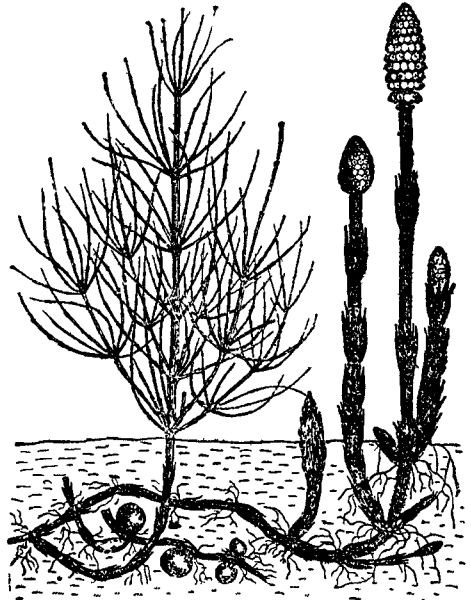
Чөскыт өреккөсө туйбө шөттыны только тувысөң. Гөжумнас өреккөз рушмөны, тырттөмөсө, колбө только өтік өөд кышыс. Роч кыгајөзвөіє ме пондi төдны: өреккөзөіє тувыснас сакарыс мунбө пієтіккөзөс; пієтікөс сiјөн чожа i быдмө. Ыбвөс некыщөм турун ешпө оз быдмы, пієтікөс бура не быдмө.

Ме көр-кө өреккөсө гарјi i өкті арнас. Өреккөсө азчi, только неја вөвөсө нечөскытөсө. Петө, гөжумнас тырөны вiл өреккөз. Төвнас неја кујвөсө му пыщкын, чөскытөсө воасө.

Кық жө быдмөны му пыщкас вiл өреккөз?

Гөжумнас мунам сы местаб, кытөн мiјө өктим тувыснас пієтіккөсө да кытөн гарјим өреккөсө. Өнi пієтіккөсө мiјө ог азчө: неја космөсө-неі. Пієтік местаын мiјө азчөм веж быдманнез, неја вачкөсөны учітік көззөзвө. Нејбө шубны пієтік туруннезөн: кытөн уна быдмөны өта туруннез, сетөн умөла шогмөны сүјөз.

Пондам гарјыны му пієтік. турун дыне вужжөтөсө вөктам өреккөз-дынө. Өнi өреккөз тырттөмөсө. Өтваын өта өреккөзкөт

Пієтік. Вөскытвөс—тувысөса быдман. Шулгаввөс—гөжумсөса быдман. Увын—өреккөз.

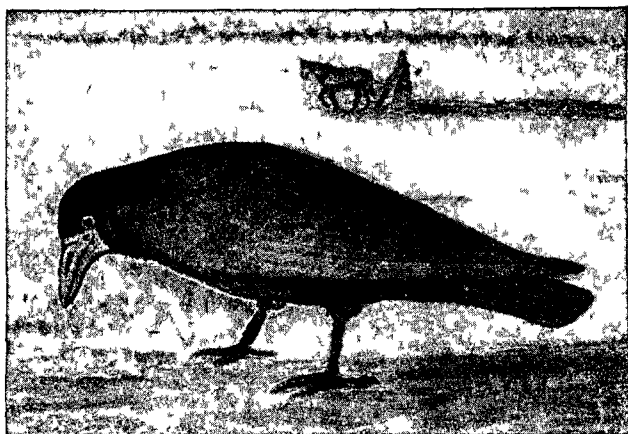
жың шапка, жың зонтик. (Виқдтө виқвын, од-жа аққо ешнө мө-
дік быдманнесо зонтишнөј семјаіе. Пешвө нїјө быщөмжыка,
пешвө і вужсө нывіе).

Гөд ракајез.

(Рочөн—грачі)

Кін вөві Кудымкарын, сіја аққывис болныча садвын едд
ракајез керөмае уна поззес. Төн ешнө садвас не кін ез вөв,
а тавун асывнас сетчініе кывө кыщөм-кө шум. Ета едд ракајез
татчө воктісө шоныт местајезіе—сарізіе.

Өні, көр едд
ракајез воктісө,
тујө віставны: мі-
јан чожа тувыво-
ас. Ыббезвас еш-
шө вым кујвө, а
шондые не тол-
ко југдөтө, но і
шонтө. Гөд рака-
јез воктісө,—петө,
төвые абу-ны, пон-
дөтчө тувыве. Етіја
вунсаң болныча
садвас пыр—і асы-
вөн, і рытөн, і
вунөн — пондам
кывны, жың едд-
ракајез горөтвөны

Гөд рака.

чрзөны: „гrrа-гrrа-гrrа!“ Мунам сад дынас, пондам виқотны
да кывзыны міјан вл гөсесө—едд ракајезсө.

Садвас не кык, не дас едд рака,—татөн нїја быдса чу-
көр, быдса обшөсво. (Быд-дө, кыным едд рака пукавө садвас:
пуктө өтік позын кык едд ракаөн). Быдөс едд ракајез быдмісө
татөн, өтвасын вебчывисө шоныт вадорө, өтвасын жө воктісө
бөр татчө.

Жын год овисө едд ракајез кытөн-кө шоныт местајезын.
Шондые пондөм невна шонтыны, едд ракајез не кывіе ез
јуваө, воктісө татчө бөр, аққисө міјанвие болныча садсө.

Быд параыс мөдө босны мед бур местасө болныча сад-
вас, мөдө вашөтны позјіе мөдік парасө, мөдө пукыны не
асвас позјө. Ета понда едд ракајез відчөны, горөтвөны, тыш-
касөны. Вот бөрјісө поззесө, быд параыс—ачыс едд ракаыс і
сывөн іныс—пондісө ужавны, пондісө керны асвыс поз. (Виқдтө,
мыјіе едд ракајез керөны позсө). Болныча садвас, пујезвас чожа

воасё. сёд рака поззез уна, поззез пукавёны кыҕ ыҕыт сёд шапкајез.

Сёд ракајезвё туйвысаҕас ковё бы Һевночка сојышны, Кытё босны сојансё? Вымыс быдёс епшё ез сыв, кујвё мув-вас, гагтесё епшё Һекытё босны. Мыј керны? Петё, — ковё сојансё кошшыны морт гёгөр, ковё гарјины сы местајесё, кытчё иҕкајез чапкавёны јогсё, кытчё киевёны помојесё, сетён туйё аҕыны сојансё. Вот сёд ракајез мунёны ветвётны Һеревнајез куча, кошпёны сојны.

Отёк сёд рака мјан оҕын. Сёд ракаыс мыгёрнас воас сера рака сывда, коккез сёд ракаысвён јонёс да і ачыс сја јон. (Сёд ракаыс вачкёс алы оз сера ракаысван? Мыјён?) Ветвёткас сёд ракаыс оз тёрмас.

Сёд ракаысвён нырыс чочком, јон. Сёд ракапјанневён нырыс Һе сещём. (Кыщём жё иё?) Сёд ракаыс нырнас пыр гарјё мусё, нырыс гёгөр тыввез чышкёёны, четвасёны, колтчё отёк кучёк, і петё чочком ныра кая.

Рыткејас сёд ракајез воктёны болҕыча садвё уҕны. Уҕёмёҕас дыр епшё карзёны, чірзёны.

Чувавіс місеч, кыҕ воктёсё сёд ракајез поныт местајезіе. Вымыс да јыыс сывісё-Һі Ета кадё (времја) сёд ракајез пукёёны поззезвё пёжны пјаннесё.

Тіјё од вермё каяны кыҕезвас, кытён емёс поззез сёд ракајезвён, повчат: сёд ракајез ёддён пондасё вебавны да карзыны. А чочком ныррез мыј шуёны? Ныррезнас сёд ракајез кыҕ пондасё кокавны, — зубыт воас. Кыҕ вермат каяны сёд рака поз-дынё, сетчін аҕҕат Һоль-віт колтё.

Петасё сёд рака пјаннез колттезіе, садсаҕас шумыс пондас кывесыны епшё ёддёнжык: сёд рака пјаннез корёны сојны. Ковё ед вердны пјаннесё пёттёз, пјаннез ед оз вермё вебавнытё, оз вермё ёктыны сојаҕсё. Нё сојаныс ёні уна ыббезвын да јёррезын. Оз ков сёд ракајезвё нырнас мусё гарјыны: пондёсё гёрны ыббез да јёррез. Ыбвын гёрён, а јёрын кёрт зырён вептёны му вевдёрё уна гагтесё, только ёкты (віҕтё, кыщём гаггез туйё ёктыны?).

Ёні уна сојаныс сёд ракајезвё віҕезвын да вёрын: сетчін уна бруҕгаггез, Һолајез і гагез. Ета тварсё сёд ракајез ёддён унаён-Һі сојёны, ета понда сёд ракајез — друг му уҕавісысвё. Му уҕавісыс етіјё оз тёд, оз донјав (оз ченіт), а думајтё да аҕҕё мёдікё.

Кёҕајыныс мусё јёрас гёріс, садітёс картовки, кёҕыс граддэзвас аҕкыщ, бобі, ачыс муніс. Чувавіс вун кыҕ-кыным. Воктёс кёҕајыныс пешвыны садітёмсё да мыј жё аҕҕё? А вот мыј: кыщём-кё гусавіс картовкисё гарјыс, сојіс; колём только отёк кыш, граддэзвас сојыс аҕкыщсё. Кін жё етіја гусавісыс? Сёд рака.

Віздѣ-ко болныча садвас. Кызгез быдѣс-ны коемісѣ. Мыла? Сѣд ракајез том уввесѣ быдѣс чегвасісѣ да новјысѣ керны поззес. Нем он кер,—кызгез садас кувасѣ.

Отпыр тувысѣн болныча садгис мѣдісѣ вашѣтны сѣд ракајесѣ. Кѣр сѣд ракајез пукавісѣ колггезвын, пондісѣ пішалісѣ выјвыны сѣд рака поззесѣ. Оѣдѣн уна сѣд ракајесѣ віјісѣ, уна поззесѣ рагісѣ, а быдѣс сѣд ракајесѣ ез вермѣ вашѣтнытѣ. і ѣні сѣд ракајез быд тувысѣн пѣжѣны ассіс піјаннесѣ болныча садвас.

Ковѣ алі оз віјны сѣд ракасѣ? думажтам быщѣмжыка, пегас оз ков: сѣд ракаыс јѣрас да ыбвас нагсѣ щыкѣтас невна, а міјан враггесѣ — быд тварсѣ — сојас уна. Міјѣ ед вердам жѣ быдса год сера каяјесѣ да ракајесѣ. Сѣд ракајез міјан јѣррезас ыжмавѣны толькѣ ед гожумнас, тѣвкежас ніја бара мунасѣ міјан дынісѣ, оз пондѣ міјанвісѣ нагсѣ щыкѣтны да сојны. (Казавѣ кѣр міјан дынісѣ мунѣны сѣд ракајез шоныт вадорѣ?).

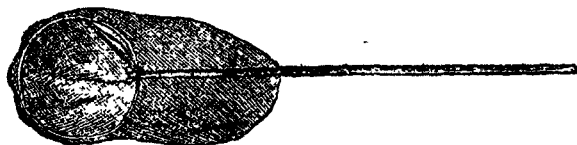
Карассез.

Міјан Іњава дорас емѣс уна учітк тьоккез. Тувыснас, кѣр вавыс воас ѣдѣдѣн ыжыт, ета тьоккез тырѣны ыжыт ванас. Кѣр вавыс чінас, тьоккез Іњава доріс јансѣтчасѣ. Тьоккезас

пондісѣ віль овѣм. Пондасѣ быдмыны туруннез тінаас, нагас. Кытѣн туруннез, тінаыс, нагыс — сетчін овѣны карассез.

Тувыснас ка-

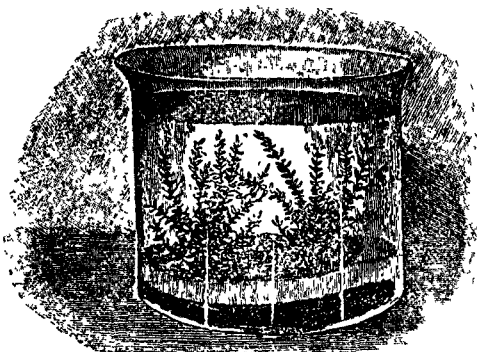
карассез тьок шѣргіс мунѣны

С а к.

рассесѣ тујѣ быщѣма кыјны: берег дорѣ, туруннез пыщкѣ, чапкыны ассіс пѣксѣ, сы времјѣѣ ніја і шедѣны мерјѣжаѣ да сакѣ. Сыѣѣрын карассез кытчѣ-кѣ гѣбсѣсѣны. Учітк карассесѣ тујѣ кыјны кѣр толькѣ мѣдан, кѣр верман; кыјны карассесѣ ковѣ сакѣн.

Кѣр пондат сакасны, тіјанвѣ шедасѣ ва турунгаггез, лѣлајез, ва тороканнез — быдѣс кін овѣ тьоккезгас. Ѣтк местаын сакыштѣ унаіс, шучкѣп ты пыдѣс дынѣз; шедас карас. То кытчѣ карассез гѣбсѣсѣ-

Банкаыс карассез понда.

ны! Мөдiк черыс ва пыщкын ујавö, а карасыс овö ты пыдö-сын, тiнаас.

Карассез вермöны овны керкуын, тожо ваын. Карасысвö невна ковö васö. Бостö ыжит стокланнöј банка, пыдöсас пуктö vadoric песöк, песöкас садitö ва быдманнез, кietö банкаас ва,—i керку карасысвö кереic. Быдса goddezöн карассез вермöны овны банкаас, ковö только васö банкаас вежвыны.

Ödöдöн нi быщöма, гажа виçотны карассезвö, кыз нiја ујавöны банка ваас! То öтик карас банкаас кыз кынмис, кыз ровно сiјö ваас öжötic кин-кö. Мөдiк карас жагöника ујавö, бöжнас вөрöтвö. Вөрöтыштас öтик тывöн; бордöн — карас мунö вежкыт vadöрö, мөдiкөн — мунö шулга vadöрö, кујимöзöн — кайö вывö. Ödöдöн нi карасыс ујавö, бергöтчö кокнiта! Карасысвöн кыныма жö бордdez, тыввез? Бöжвын öтик, спiнаввын öтик, моросвын кык, кынöмвын кык, ешпö öтик увын, бöж-дынас. Быдöс бордdez сывöн вөрöтчöны, быдöн бордdezнас карасыс ујавö.

То ешпö карассез: нiја мыј-кö банка пыдöсас гарјиеöны, мыј только шедас сiјö бостöны öмас. Мыј жö нiја кошшöны? Гагоккез тiнаас, натас. Песöкас нiја нем оз азçö: гојаныс абу. Мыјöн жö ковö вердны карассесö банкаас? Ковö нывö невночкаöн сетавышны көзув колетез, туйö вердны гагоккезöн, — черюккез пöтасö.

Пöттöз тiјö верditö карассесö. Нiја мыј-кö öммесö освöны, мыј-кö ровно нiвавöны, оз дүгдö—нiвавöны. Мыј жö ваас туйö јувны, нiвавны, кыз не ва? Туйö лi карасысвö сiз уна васö јувны? Кытчö ваыс воштiеö.

Карассез васö сiз уна оз вермö јувны, нiвавны. Пешвам, виçотам кыз керöм карасысвöн öмыс. Јур боккезас карасысвöн ем кык вевтет. Вевт увтын емöс жабрајез. Көр карасыс öмсö остас, пондас öмнас васö босны, вевтöсоккез кыз лaкасасö јур бокас; көр карасыс öмсö игнавас, пондас васö, нiвавны, вевтöсоккез јансöтчасö јурыс дыниe, осгасö; ваыс мунас жабрајез ковасын вевдöрö. Сiз карасыс пыр мiкавö ассiс жабрајесö. Мыјвö карасыс сiз пыр керö? Петö,— карасыс i быдöс черыс сiз воавöны.

Виçötö карассезвö: нiја мыј-ко öммесö вептiсö ва вевдöрö, мыј-кö нiвавöны. Повçötö карассесö, нiја мунасö ва пыщкö, öмеic веçасö поллез. Чожа карассез вiлiе петасö ва вевдöрö. Сiз нiја пондасö петны ва вевдöрö, кытчеç тiјö од вежö васö банкаас. Тiјö дыр ед вежö васö, ваыс щыкас. Щыкöм ваас карассез оз вермö овнытö, кувöны. Только сöстöм ваас карас-сез i мөдiк черыс вермöны овны. Карассö ешпö шуöны ты-нывöн.

Чуѣиккез.

Кудымкарын, ыжыт пос сајын, ыжыт тужкуза, кӧдија мунӧ Журинчиваӧ, емӧе жамајез. Васы етија жамајезие оз космы і гожумӧн.

Кыҕ, тоько тувысса шондыс васӧ жамајезвас шонтас, жамајезвас мијӧ аҕҕам кыщӧм-кӧ уроддез, кӧдија вачкисӧны черивӧ. Уроддезвӧн коккез абу, тушаыс тожо абу, бӧжокыс куҕ, журыс ыжыт; ета-понда нијӧ шуӧны ыжыт журезӧн, паскыт журезӧн, мукӧд местаын шуӧны чуѣикӧн, рочӧн — гововастик.

Вӧрӧтвӧ чуѣикыс бӧжнас, мунӧ жагвыв оҕваӧ. Гожумнас чуѣиккез кытчӧ-кӧ ҕебсисӧны. Кытчӧ жӧ? Ме ег тӧд.

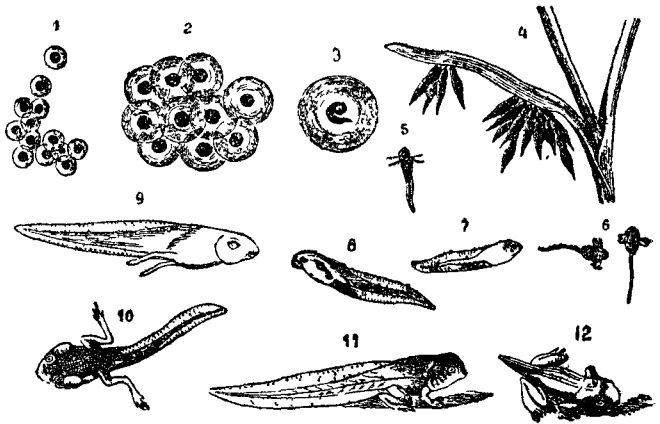
Менам ем ыжыт вон, кӧдија вевӧтчӧ городын. Ме сијӧ нувӧти жамајез-дынӧ, мытчави уроддесӧ. Сија меным виставис: „те он тӧд кин етија уроддез? етија уроддезие петасӧ лагушкајез.

Кашыкнас гумыш васӧ уроддезкӧт, чуѣиккезкӧт, нӧбӧтам гортӧ, пуксӧтам банкад, пондам виҕӧтны, кыҕ быдмӧны уроддез, кыҕ нија пӧртчасӧ лагушкајезас“. Ме васӧ гумышти, і мијӧ вонӧкӧт муним гортӧ.

Гортын мијӧ аҕҕым чеквертној бутыл, голасыс сывӧн вӧви шиҕвӧтӧм. Бутылас пуктим, песӧк, чапким сетчӧ нувт, ва быдманнез, кистим ва. Сетчӧ веҕим чуѣиккесӧ, уроддесӧ. Уроддез вачкисӧны учітик черіоккезвӧ; черіоккезвӧн ем гӧм, чуѣиккезвӧн гӧмыт абу.

Чожа етенкајез банкаысвӧн баксависӧ. Ме аҕҕыви, кыҕ чуѣиккез еојисӧ банкаас лыссӧ ва быдманнезвие, весӧтисӧ етенкајесӧ баксӧмеис. Омьс чуѣикысвӧн вачкисӧ кај ӧмвӧ, кыҕ кајысвӧн нырыс жӧ. Ныррезнас чуѣиккез весӧтисӧ банка етенкајесӧ.

Овӧмыс чуѣиккезвӧ банкаас вӧви бур: быд вунӧ нија быдмисӧ. Кват вун чувавис. Ӑтик чуѣиквӧн, матӧжык бӧжыс-дынӧ, ме каҕави учітик кык кок. Ме вистави вонӧвӧ: „кыҕ жӧ ета сиҕ, журын быдмӧмас коккез?“ Вонӧ серӧмтчис да виставис: „етија не ӧтик жур, сетӧн жӧ чуѣикысвӧн і тушаыс; голасӧ сывие он аҕҕы: тушаыс да журыс чуѣикысвӧн ӧтваын“.

Кыҕ лагушкаыс быдмӧ.

Чувавис вун кык-кыным. Чүтүккөзвөн быдмисö оңиө коккез. Öнi түйö-ни казавны: чүтүккөзiө петасö лагушкајез. Чувавис ешшö вун кык-кыным. Бöжжыс чүтүккөзвөн воiс женитжык, коккез јонмисö; лагушкајез пондiсö петны васаңас лiссезвö. Ета пораö жамајез-гöгöр вöвiсö уна учiтiк лагушкајез. Бöжжыс нывөн вöвi не öд-öн-ни куз. Сыбöрын бöжжез лагушкајезвөн быдöс үсiсö.

Вонö меным вiставiс: „öни теныт ковö тöдны, кытiс бое-сöны чүтүккөз. Мöдi тувысö, көр ме воа ешшö городын, те мун жамајез-дынö, сетчiн кыј лагуша һорс, лагуша һылыг, вај сiјö гортö, виз сiјö бутывкаас жö ваын. борсiс, һылыгаiс петасö чүтүккөз“.

Оз тувысөн ме мунi жамајез-дынö. Нем ег аззы. Мунi мөд-пырса. Кыви только, кыз лагушкајез кваксöны. Öнi аззи лагуша һорс. Сiјö чожа он аззы: југыт, кыз етөкво жö. Мöдi боены һорссö кiдн—оз шед, орöтчö, үсö ваас бөр. Гумышти ме һорссö кашныкөн да вајi гортö.

Гортын ме һорссö, һылысö пондi быщöмжыка визöтны. Сiја вöвi учiтiк һылыг зульмезiс. Зул шөррезас вöвi öтiк точкан. Етiја едд точкајез ем лагуша пöккөз.

Чувавис даc вун, пöккөз пыкмисö; пöккөзiс петiсö учiтiк гагоккөз—чүтүккөз. Быдса чүкөррезөн чүтүккөз кучiсiсö банка етенкајез бердö, лiссез бердö. Вачкö банка кузас, чүтүккөз мездiсасö, пондасö ујавны, һевночка ујавасö, сыбöрын вiлiс кучiсасö етенкајез бердö. Пондiсö чүтүккөз унажык ујавны, пондiсö сојны, пондiсö быдмыны. Сыбöрын ныс петiсö сепцöмöс жö ыжыт јура чүтүккөз, кыщöмöс мијö мöјму боевим васiс.

Светтез i бабывез.

Кытөн светтез, сетчiн i бабывез. Светтез оз вермö овны бабывезтöг, бабывез оз вермö овны светтезтöг. Көр уна бабывез? Гожумөн. Гожумнас жö уна светтез. Арнас светтез кувöны, бабывез кытчö-кö зөбсiсöны. Воö сiз, светтез емöс другтез бабывезвö.

Мыла жö сiз öд-öн бабывез дружитчöны светтезкöt? Медбы етö тöдны, пондам быщöмжыка визöтны öтiк бабыв еöрын. То сiја татөн, пуксiс светвö, вебзiс, мунiс мöдiк светвö, кујимöзвö. Ед вунöтö быдмансö, көдыввö пуксiс бабывыс.

Öнi пондам бабывсö кутны. Көр бабывыс вебавö, сiјö од вермö кутны, сера кај i сiја оз вермы кутны вебаван бабывсö. Визöтö-ко, визöтö, бабывыс пуксiс! Öнi түйö жагөнiкөн, гусө-һiкөн мунны бабывыс-дынö да сiјö кутны бөрddезöt. Ешшö быщöма түйö кыјны бабывесö учiтiк сакөн: нывөн зонöс коласö коккез i бөрddез.

Өні һещкөвтө светсө, көдыввө пуксывис бабывыс, бостө
 стокан, стоканас кистө ва, сувтөтө сетчө светтесө. Стокансө
 светтезнас сувтөтө Өшынов, бабывсө сетчө веэ. Бабывыс
 светтез куа пондас ветвөтны, мы-кө пондас кошшыны. То,
 бабывыс өмөс веэс кыщөм-кө өи, өисө свет пыдөссезвө веэ.
 Быдөс сija веэс светас; бабывыс мы-кө сувтис, мы-кө өөjө өд.

Бостө светсө, һещкөвтө свет чачасө (леспестоккесө), һымавө
 һывис jыввесө, көdijөн һija пукависө светас; тijaн кывват колас
 мы-кө чөскыт. Виэтө быщөмжыка свет чачасө: аэзат һевночка
 чөскыт һи. Эта чөскыт һыс понда бабыввез ветвөтөны светтез
 куа; өтөн һинас бабыввез вердөһны.

Кыэ жө суэотны һисө, сija өд пыдына пукавө светас? Ба-
 бывыс һисө суэотө асвас өйөн, өисө рочөн шуөһны коботок.
 Коботокыс пыщкас абу тыра, кыэ иэас жө. Кыэ иэасөн туjө
 jувны бутывкаие ва, сiэ жө бабывыс кыскө коботокнас светге
 чөскыт һи.

Көр бабывыс оз өөj, пукавө, коботокыс оз тыдав: бабывыс
 сijө чөбө.

Tijө өд казавит-һи: быдманнезвө бабыввез-дыһие ползайс
 өм. Ковө-һи тijaнвө төдны: светтез тоиноккезнас өтөһны көзис-
 сесө только сы пораө, көр тоиноккезас еурас бусыс сещөм жө
 светге. Бабыввез аһныс оз казавө новjөһны буссө өтик светсаһ
 мөдiк светвө (Кыэ?).

Петө,—бабыввез оз вермө овны светтезтөг, светтез оз
 вермө овны бабыввезтөг.

Номыррез.

Өддөһн мырө му гөриыс, мөдө көзһны өзим. Сija мүсө һе
 өтпырие гөрө, һинавө. Парсө мед бөрja разас гөрө первоj спас:
 вун гөгөр, сыбөрын көзө рузөг.

Чожа рузөгыс петһи пондас. Чувавас һөдөл кык, ыбыс
 воас веж, кыэ турун.

дыр ковө витчiены өзимсө, көр сija сетас рузөг туссө,
 һансө. Көр оввө сiэ—өзимыс щыкас өшшө арнас жө: кiн-кө
 сывис вужжесө өөjө. Кiн жө өзимьсвөн врагыс? Врагыс сывөн
 овө му пыщкын. Мунө му гөрие бөрын, көр сija гөрө, тijө аэ-
 зат сек врагсө.

То врагыс, то: ыжыт, чалыжда мыгөрнас, гөса чочком гаг.
 Му вевдөрын сija өдва вөрөтчө, пондас ужавны куjим пара
 коккезнас, чожа пырө му пыщкө. Эта һе гаг: гаггез коктөмбө.
 Эта—номыр, рочөн һичiнка маjскөj жуковөн. Номыррез, һичiн-
 кајез өмөс бабыввезвөн, өмөс сакөj-чужөма бруһаггезвөн,
 рочөн жуковезвөн. Tijө аэзит чочком гаг, эта һе гаг, номыр,
 һичiнка кыщөм-кө жуковөн, бабыввөн.

Мәдат төдны кың өвөны номыррез мајскөј жукуысвөн? Бостө кашнык, пуктө кашныкас му, пуктө му пыщкас чочком гаггесө, номырресө; муас садитө турун, сортны, мөрков — мыј төдат, — гаггез тјан кашныкас төвјасо. Мусө кашныкас ед киекавө ванас — ваас гаггез кувасө, кувасө нја і көс му пыщкын.

Номмыррез
мајскөј жуквөн.

Гөрө му гөріеы ыбсө өзімыс увтө, ачыс оз аззы номырресө, чочком гаггесө. Өзімыс петіс өдөдөн ні быщөма. То, өзімсө кін-кө сојө, кың косаөн ыщкө: етө сојөны номыррез, быдөсө өзімсө сојасө, оз колө өтік турунок. Візөтө-ко, ыб шөрас коліс тоько өтік сөд му. Горујтө му гөріеыс. Пондіс зерны, номыррез дүгдісө сојны өзімсө: зер ваыс пыріс му пыщкө, сібөтчіс номыррез-дынө, номыррез кувісө, дүгдісө сојны өзімсө. Өні төдө, ед вунөтө: көр гожум өдөдөн міча, зерыс оз киекав мусө, номыррез унажык, өдөдөнжык сојөны өзімсө, а көр гожумыс зера—сојөны нежык сің.

Көр ыбсө гөрөны, сы пораө ковө өктыны номырресө да віјны. Унажык міјанса номырресө өктасө, сојасө міјан другез — сөд ракајез, сера кајез, чавканнез, ракајез. Ед повөтө кајесө, ас нја дыржык ветвөтөны ыбвөтөтіс, унажык сојасө номырресө да гаггесө, көдіја сојөны өзімсө.

дыр ковсас вердны номырресө, көдіја пукавөны тјан кашныкас. Учонөјез төдөны: номырыс быдмө кујім год, нольөз годас пөртчасө јуртөм номыррезө (рочөн куковкајезө), јуртөм номыррезіс петасө мајскөј жуккез; жуккез төвјасө му пыщкын, тувыснас вөліс петасө. Етіја жукуыс овө тоько мај мігечын, сы понда сіја і шүсө мајскөјөн.

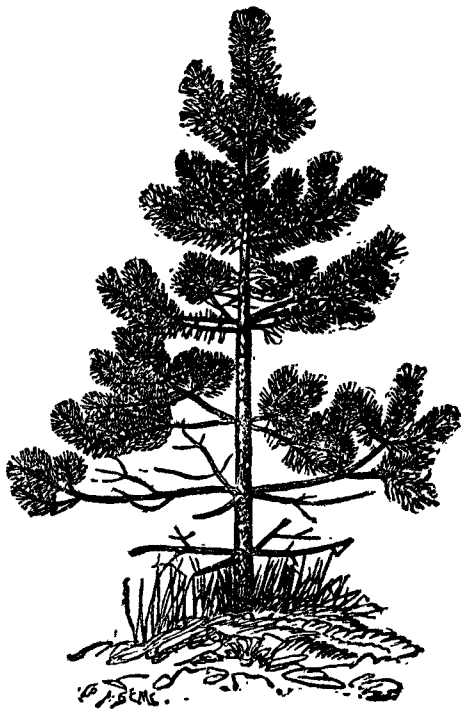
Вöрын.

Пожум.

Виқөтö-ко кыщöм умöль муvвын быдмöны пожжумез, вон сетчин увын, ыббез сајын, муыс тоько öтик песöк. Њекыщöм быдман оз быдмы песöквас, меклыча турун да i сiја умöла быдмö. Воктiс му гөриг му песöк-дынö, думажтö: „ета местасö гөрнытö гөран, көчан, а көзысесö пожавуј он боо“. Ез понды гөрны. Етiја местајезыс њекiнвö оз ковö. Етiја местајезын пондiсö быдмыны пожуммез. Пондiсö быдмыны пожуммез, песöк-кез кық вовчысö. Умöльöс местајез овöмыс понда, а пожуммез јона быдмöны. Чувавас год: пожуммезвөн вiль туган вывваң кайö, вiль мутовкајез бокö муныны.

Öддөн лубита ме пожум вöрсö. Вокта вöрас да дыр ова: песöксö гарја, пожуммезвö виқöта.

Сувавö пожумокыс морт сувда мыгöрнас, пондан виқöтны сывiс вужжесö, вужжез ывö муныны öтвадöрö-мөввадöрö. Тöвыс песöксö һөбөтас, чукöртас, вужжез пожумысвөн воасö кушöс, а пожумыс овö: сiја виқöсö ыжыт вужвын, көдiја мунис му пыщкö. Ме лубита кыскавны песöкiе вöснит пожум вужжесö: нија оз орö, кық гез жö, күсиңтöны. Мијан сусед пожум вужжезiе кужö керны корынкајез. Вевавi i ме корынкајесö керны; њедыр ковö вевөтчынытö.

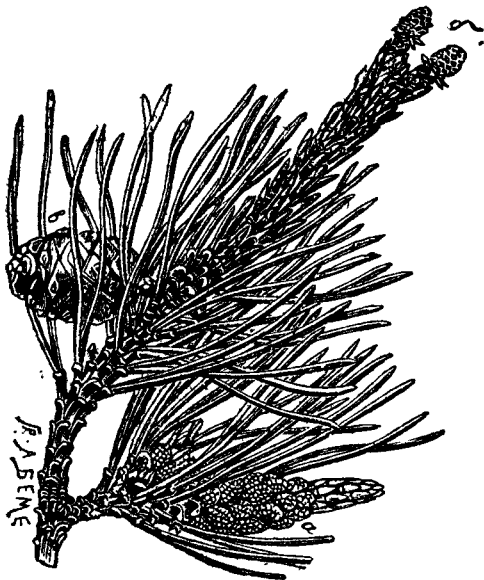
Пожум.

Тувыснас ме ӱдӱдӱн чӱскыта сојі пожум лі. Ковӱ тољко пуртӱн пожумеіс качсӱ босны, кач увтас ем чочком лі. Сіјӱ пуртӱн тужӱ куљны да сојны. Ӑтӱк пожумеіс етӱ лӱсӱ тужӱ босны быдса бекӱррез. Гожумӱн лі космӱ, воас чорыт, керӱ пувојӱн. Сің лі быд годӱ космӱ, керӱ пувојӱн; сің быд годӱ лі пӱртчӱ, керӱ пу гӱгӱр омӱн кач увтас годовој чун-кыщӱн, колчӱн: сің пуыс быд годӱ быдмӱ кызанас.

Кың быдмӱ пожум куңанас? Быд годӱ пуысвӱн быдмӱ вӱл туган; туганнезнас пуыс каяӱ вывӱ, быдмӱ куңанас.

Міјӱ вонӱкӱт сувавім пожум дынын. Ме сывіе јуваві: „кыным год ета пожумысвӱ? кың тӱдны?“ Вонӱ меным віста-віс: „пожум пучерын (ствовын) емӱс коленкојез; коленко јы-

выс сетӱн, кытӱн мутв-каыс; пондӱт выддыны кол-ленкојесӱ вывісаң, выдды увӱр; кыным коленко выд-дан, сымда годдез пожум-вӱ. Кӱр пу шӱрӱ орӱтӱм пӱваӱн, сы пораӱ мӱдӱож тужӱ тӱдны, кыным год пу-ысвӱ: ета понда ковӱ выд-дыны пӱлтӱм. местаас по-перјӱшнӱ колчӱјесӱ; кы-ным колчо, сымда і годдез пуысвӱ.

Пожум ув.

том корпотасысвӱ, сыввын аззыві ӱдӱдӱн уна женытӱк јеммес, женытӱк выссез; выссез гӱгӱр вӱві кіл (рочдӱн плоночка). Гожу-мӱн выссез быдмасӱ, корпотассез вевтӱеісӱны высӱн, пожум јеммесӱн, выссезӱн. Выссез—лӱссез, коррез пожумвӱн.

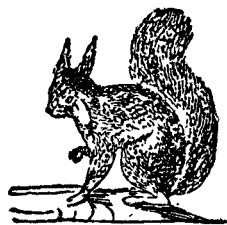
Кӱр том потассез пондасӱ вевтӱеісны выссезӱн, сы пораӱ пӱрејык пожуммезвын быдмӱны веж пожум голіјез. Чожа по-жум—голіјезвіс пондас кіссыны евет бус; кың вачкан увсӱ, бусыс уна вебӱас, кың кымӱр жӱ. Голіјез ем пожум еветтез. Ета пораас жӱ пожумвас емӱс мӱдік голіјез: учітӱкӱс, гӱрдӱс. Ніја тожо пожум еветтез. Гожумнас жӱ ніја пондасӱ быдмыны, вежӱемӱны, воасӱ кың веж турун, аркејас быдмасӱ ыжытӱс. Етіја жӱ уввезвын ӱшавӱны мӱјмуса бурӱј голіјез; сетӱн жӱ пукавӱны і кујімӱр годса голіјез, нывӱн сӱммез (чешујкајез) ӱсӱсӱн.

Мыла жö пожумвас сиз уна голйез? Мыжвö жö голйез пожумывсö? Голйезас быдмöны, тырöны пожум кöзыссез. Важ голйезие кöзыссесö кокныта туйö босны да виöтны; кöзыссез пожумывсөн учтйкöс, борддезөн. Пожумывсөн кöзыссез тырöны куйм год. Сыбöрын сöммез голйезвөн осеöны, төвөн кöзыссесö нöбöтас. Увас öтик кöзыс песöкö, ета местаын пондас быдмыны вил пожум.

У р.

Öтпыр ме ветви вöрö. Сетчин көз пуез увтын ме азыви быдса кучажез голй сöммез, сетөн жö вöвисö көз голйез. Голйез вöвисö вилöтöмöс, весöтöмöс сöммезис. Кин жö етö сещöм быщöма вилöтö голйесö? Ме ег төд.

Вокти ме мöдик куча-дынö, сувти. Көр ме сувави, вевдöрсаң меввö үсис вилöтöм көз голй. Ме понди быщöмжыка виöтны кöзвас. Туган дынсис ме казави: кин-кö жагöникөн вöрöтчö, пучер öтвadorие жагöника котöртö мöд вадорö. Четчöвтас уввö и сажöвтчас. Кин жö ета, кин? Ета-ур. Öни ме төда: көз голйесö вилöтö, сойö ур.

Ур.

Ме озык азыви урсö картйнкаввие. Картйнкаввас сйа пукавие бöрис коккезвын, а озис коккезас визис голй. Виöти ме картйнкаввас да думайти: урыс голйезнас орсö. Öни ме понди төдны: голмыс урысвö не орсöм понда. А мыжвö жö? Ме жувави жыт вонöвие.

Бжыт вон меным виставис: „весöт öтик көз голй сöммезис, öкты, мый сöммез саяс эебöма; сек те пондан төдны, мыжвö урыс вилöтö көз голйесö“.

Ме понди пуртөн вундавны сöммесö и казави: быд сөм сажын емöс кык учтйк кöзысоккез, кöзысоккезвөн вöвисö борддез. Петö вон мый: кöзысоккесö урыс сойö, кыз мйö сожам öреккез. Ме куртчöвти öтик көз кöзысок; сйа вöви не сиз жö чöскыт, кыз öрек. Мйжан вöрас öреккез оз быдмö; урыс и сойö, мый ем мйжан вöрын.

Ме көр-кö азы вöрын кувöм ур, понди пешвыны, мйжөн жö урыс сиз быщöма вилöтö көз голйесö; а вилöто сйа пйннезнас. Осчи ме öмсö урысвие и сетчин азы: вывие анын пукавöны кык пйн, үвие анын пукавöны тожо кык пйн. Пйннез урысвөн вöчытöс, кыз вöчытйк, öжынок. Етија пйннезнас урыс кокныта вундавö сöммесö (Виöтö, кыщöмöс пйннез канвөн и кыщöмöс урвөн). Етија пйннез урысвөн шусöны вундавиессезөн, речечезөн.

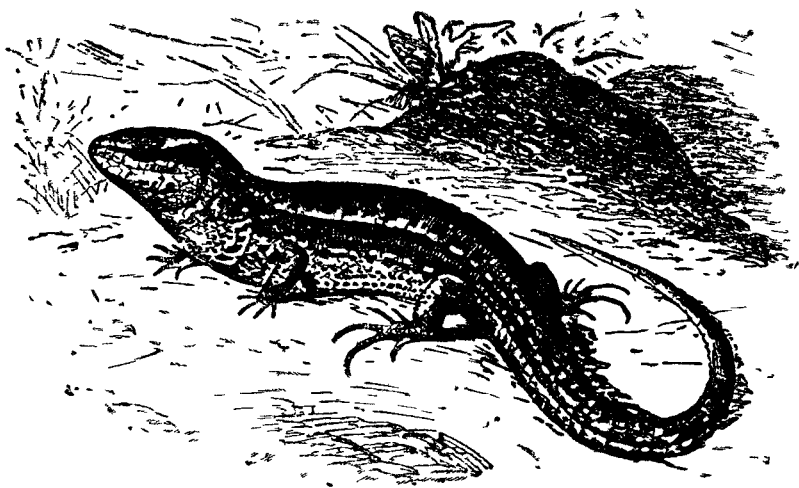
Тижә ед аҗывыт жә урсә пуввын? Аҗывыт, мөдитә урсә пусаһас вашәтны да ед вермә. Кокһита і шупыта урыс котәртас пу јыв-дынә, сетһин җебәисас. Тижә ешшә вашәтат, повәтат урсә, баҗәдәһән шупкават. Сіја четәвтас ыжыт уввә, котәртас ув јыв-дынә, четәвтас мөдик пуввә. Кучисә урыс ув бердә, кәјис мөдик пуввә да котәртә оҗвах. Пуввәтәис урыс сәј жә кокһита котәртә, кыҗ мижә ветәтам муввәтәис. Пуввезвын урсә һе кин оз вермы вәтны: һе звир, һе кыщәм кәј.

Һе кыщәм звир сәј шупыта оз вермы котрасны пујезвәтәис, кыҗ ур: урысвән чунһез кучәс, гыжжез өдәдәһән вәчитәс; вәчит гыжжезнас ур кучисә пу бердә, уввез бердә.

Оз јубит ур котрасны муввын. Татәһн сәја һе сәј быщәма котрасә да җебәисә. Көр ур уеас пуввәс муввә, сәја термасә кәјны выынажык мөдик пуввә.

Җ О Җ У В.

Көр ме вәви үчәтнам, ме јубитә ветвыны вөрә өктыны шак, јәгәд, кывзыны, кыҗ сывәһны кәјез.

Җ О Җ У В.

Ме пукави шпу увтын. Сетәһн вәвисә уна мөјмуса ләссез. Ләссезисә петис җоҗув да котәртәс пу-дынә. Рөмнас җоҗувыс вәви сешәм жә, кыщәмәсә вәвисә ләссез, а ләссез вәвисә рудәв рөмнас. Җоҗув воктәс пу-дынә, кәјис выываһә і җебәисә. Ме четә, воктә пу-дынә, пондә кошшыны җоҗувсә,—ег аҗы.

Мөдик пораә, көр җоҗув кысасы һеввын ме дыһис, ме жагәһәкәһн воктышті җоҗув-дынә, күтә сәјә бәжәтәис. Бәж јывыс

орис і коліс менам ківвын; җоҗув котөртис. Көр ме муні шко-
ваб, ме виставі ученшыквб: „куті ме җоҗувбс, сija ассіс ббҗсб
коліс менам ківвын, ачыс котөртис“.

Ученшык меным виставіс: „ббҗыс җоҗувббн виліс быдмас;
көр кутан җоҗувсб, те сija пукебт банкаб, банка пыдбсас җо-
җувысвб кер поз; вiҗбт—кыз сija пондас овны, мыҗ керны“.

Ме сiз і кері. Муні мб вөрб, сбрам бості куд. Вбрын ме
куті җоҗувбс. Оні толко ме куті сija җе ббҗбҗтис, а тушабҗтис.
Җоҗув мбдiс мезмыны да ез вермы. Ме чожжык сija пукебті
кудб да ваҗі гортб.

Гортын ме бості ыжыт банка, банка пыдбсас кiеті җевна
му, муввб пукті із, із гбгбр садiті турун, банка доррез-дынб
пукті җищ, сетчб пукебті җоҗув. Банкасб вевтҗи дбрабн.

Первбҗеа вунас җоҗув пырис җищ пыщкб, да дыр ез пе-
тав. Мбдi вунас җоҗув петіс җищвб. Ме пондi җоҗувсб вердны
гуттезбн, учітiк му гаггезбн. Көр җоҗув кутвiс гаггесб, четчев-
твiс вывванб.

Көр җоҗувыс котрасіс банкабҗтис, сija мытчавіс ассіс кыв;
кывыс сывбн вбсҗиҗік.

Ме каҗаві: җоҗув ббдббн җубітб шоныт; каҗас сija ізвб
да пондiввас шонтісб.

Мукбд пораб ме босвi җоҗувб кiезвб. Кiезвас сija оз
котөрт, толко чукласб, мыҗ-кб сija ббдббн кбҗыт. Первбҗеа
разас ме думажтi: җоҗувббн толко кучікыс кбҗыт; сывбрын
пондi тбдны: җоҗувыс быдбс кбҗыт; вiр сывбн тожо кбҗыт, а
морттезвбн, подаезвбн і быдбс каҗезвбн вiрыс шоныт.

Отпыр ме каҗаві: җоҗувысвбн кучікыс вовіс кыщбм-кб
җевоҗкыт; сывбрын кучікыс орвасіс, пондiс җаҗсаҗас ветчыны
сочбннезбн. Сiз җоҗув җыҗаҗтб, веҗб ассіз кучіксб.

Місеч мунда ме вiзi җоҗувсб гортын. Сывб банкаас овны
воіс җбскыт, ме җоҗувсб веҗi. Ме нуvi сija вөрб да сетчiн веҗi.
Җоҗув җевночка сувавыштiс, ме сija кiнам павкбті, җоҗув ко-
төртiс да җебсiсiс турунб.

Көҗуввез.

Кыз-кб гожумбн ме муні вөрб; сетчiн азҗi кбҗувкар, дыр
сывдынын суваvi.

Вун вбви ббдббн мiча, шонҗа. Кбҗувкарын овбмыс пiҗб,
ужавбмыс пiҗб, җiк кыз ва пiҗб җугунын. Быдса соҗезбн, соҗ-
җаҗезбн, быдса сурсезбн, тыебҗаҗезбн вбрбтчбны кбҗуввез кбҗув-
карас: мыҗ-кб кербны, кытчб-кб тбрмасбны, пырбны да петбны
гбгрбса остаоккезбҗтис, кбдiҗа ем кбҗувкар вевдбрын.

То бтик кбҗув мырсб, кыскб кбҗувкар вевдбрб бтик кбз
җем; выныс сывбн оз сүз: котбртас сija бтвадбрб-мбдвдбрб,

муныштас оҗван, бөрван,—кыскö jemсö. Кык көзүв сывö от-савöны, мунда отсавöны, унажык сорвавöны: öтик көзүв кыскö jemсö öтвадөрö, modik-mödvadөрö. Көзүввез кыскöны jemсö по-сројжаввö, jemыс көзүввезвö, кыз кер; кыскисö кер-jemсö, пук-тисö местаö. Мыjie жö көзүввез керöны көзүвкарсö? Матерјавсö бостöны вöриe: выссез, пу јыввез, уввез, учитик изоккез. Керöны god, керöны кык god, керöны быдса godдезöн көзүввез асвыныс көзүвкарсö; i быдмö нывöн керкуыс, вывынанас ар-шын сувда.

Быщöмжыка пондан виçöтны местасö көзүвкар гөгөр, аҗ-зан не öтик туж көзүввезвöн, а уна тужез; етија тужезвöттиc кыскöны көзүввез быдöс, мыј нывö ковö.

Виçöтö, öтик көзүв, мыј сывöн ем вын, кыскö кувöм жужга, көдија vit раз, дас раз еöкытжык көзүвса. Кыскыштас не-вночка, чапкас, котöртас, вилie босеö жужга бердö, вилie кыскö; ношамыс öддöн-ни жагöна кысeö, мунö оҗван, только ој кежö көзүв вермас кыскыны гортö жужгасö, көдија мунас ужинвö.

Пуктö көзүв тужвö епичка торрез да пешвö, кытöн нија воасö ашын—мöдвун.

Көзүввез котраeöны асваныс тужезвöт, а көр кежöны i бокö. То öтик көзүв тужeö öптис. Сија котöртыштас, сувавын-тас, вилie котöрто: көзүв кошшö туж.

Мыј жö отствö көзүввö кошшыны тужeö? Виçöтны-вöрын нем он аҗзы: кывзыны-көзүввез öта мöднысвö шысö оз eöтö. Көзүввез тöдöны, кытчö мунны дук-eöрти, запак-eöрти. Виçöтö, көзүввез пыр уеиккезнас вөрöтвöны: нија уеиккезнас нукај-тöны. Мijö дуксö, запаксö тöдам нырöн, көзүввез—уеиккезöн. Дукуыс-eöтри көзүввез тöдöны мö-дик көзүввесö не асвас көзүвкарie. Бостö көзүв öтик көзүвкарie да чак-кө сijö мöдик көзүв карö. Көзäјиннез сijö быдöс ордтвасö,вјасö, кот рöм-нас да мыгөрнас сija сещöм жö, кы-щöмöс көзäјиннез. Көзäјиннез тö-дисö сijö дук-eöрти: быд көзүвкарын асвас дук.

Көзүв поз.

асвас кынöмсö көстыштас, быщжавö. Тiјанвö зубыт. Мыла жö зубыт?

Көр көзүв шучкöп куртчöвтас кучиксö тiјан киввын,—не-öддöн зубыт, а көр сija асвас кынöмсö көстыштас, пондас сijöн быщжавны, воас öддöн зубыт: көзүв веҗас ранкаас мыј-

кө ва код. Етіја ва кодыс шусө көзүв шөм, көзүв кісвотаөн. Шөмсө, кісвотасө көзүв веэө остаокіе, көдіја ем сывөн кынөм жывас.

Пондө-ко гаржны көзүвкарсө. Кыщөм сы пораө вептисас повөм! Көзүввез котрасөны өтөрө-мөдөрө, эік кыз пожарын. То өтік көзүввез бостісө ассіе колтғез, кытчө-кө нувөны. Колтғезас овөны нывөн піјаннез. Колтғез не учөтжык көзүвса. Не, етіја не колтғез, а көзүв гагтез, куковкајез. Жагөніка кучікө куковкаысвіе јемөн пырөтө, когавө, тіјө кучік пыщкас аззат быдса көзүв; сіја чочком, сыбөрын сөдөтас, петас көзүв. Мөдік местаын көзүвкарас тіјө аззат чочком гагтез. Етіја учітік гагөккес шусөны көзүв лічінкајезөн. Ніја өдва і вөрөтчөны: көзүввез лічінкајесө пондасө вердны сы пораөз, кытчөз лічінкаыс оз пөртчы куковкаө.

Көлам көзүввесө, ог пондө вөөөтны разөм көзүвкарсө: көзүввез аеныс вөөөтасө көзүвкарсө. Оз ков разны, оз ков ізвөдавны көзүвкарресө і мөдік пораө, оз ков көзүвкарресө біөн сотны: гөрд көзүввезіе ем полза—ніја сөјөны, вјвөны быдөс вөр гагтесө сөд гагтесө, жужгајесө, көдіја вөрсө ізвөдавөны.

Ва-дорын.

Мельница пруд.

Міжан мельница сувавө Кува дорын. Ме өддөн лубита міжанвие мельничасө. Товнас і гожумнас, тувиснас і арнас міжан мельничаын тажа.

Гожумнас, көр он төд кытчө воштиены, көр жарыс өдөлөйтас, те мунан мельничаө: сја пыр виçө ва быдса пруд.

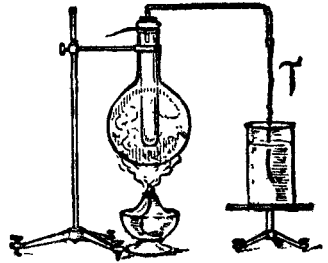

Міжан мельница.

Ме да кык другез менам не өтик разөн вуннас котөртам керөс увтө, мельница-дынө, котөртикас јөрнөс-вешјансө чөвтам да вескыта ваө. Көзыт ва тіјанвие јажө кыз сотас, сыб өрын пондан ујавны-шонтисан. Ва не быдваын: көзыт непыдын местаын сја шоныт; вевдөрын пыдын местајезас ваис тожө шоныт. Көр сунгісан пыдына сетчін ваис өддөн көзыт, кыз јы. Мыла жө ва көзыт пыдынас, јірас?

Көр-кө мiждө купажтчимдө Иъвавын. Сетчин вевдöрын i увын ваыс вöвi, öк тод: абу көзйт i абу шоныт. Көр шковаын ученшык мiжанвö мытчавис опыттез, ме пондi тöдны, мыла пыдынас ва көзйт, вевдöрас шоныт. То мыж ме аззыви.

Ученшык кiстiс векнит стоканö векнитiк стенкажезөн көзйт ва, кутiс стокансö пыдöсöттiс, пондiс шоны тны ванна бiввын вывiс стокан торсö. Чожа ва вывын пондiс пиъны, увын ва вöвi көзйт: ученшыкысвiс кiсö ез сот. Сыбöрын ученшык вiлiс кiстiс стоканö көзйт ва, пондiс, стокачиксö шонтыны увiсан. Быдöс ваыс шонтiсiс, пондiс пиъны. Ученшык жувавис: мыла етија сiз? Мiждө ег тöдö, мыж вiставны:

Сыбöрын ученшык пондiс керны опытсö вiлiс, ваас пунктiс опiвкажез. Көр Стоканын шонавö ва. сiја шонтiс васö вывiсаң, опiвкажез куж- Векнит куз стокан висö стокан пыдöсын; көр сiја пондiс шугö пробiркадн. шонтыны васö увiсаң, опiвкажез стоканас вептiсвiсö вывваңо i вiлiс ветчiсвiсö увö. Öнi мiждө казавiм, мыж етија вöв. Пондан шонтыны ва увiсаң, шоныт ва вептiсö вывö, сорвагö көзйт ванас; сысаң быдöс ва шонтiсö. Көр пондан ва шонтыны вывiсаң, шоныт ва оз вермы ветчiсны увö. „Шоныт ва кокнитжык көзйт васса“, вiставiсö школьникез. Ученшык сетчö соттiс: „кыз кокнит пу оз вöж ваын, сiз жö оз вöж кокнит шоныт ва“.

Мiжан прудас пондi шонтö васö толкo вевдöреаңас, шоныт ва сувавö толкo вевдöрын. Иъваас ва оз сував, муно, вевдöрiс шоныт ваыс сорвагö увiс көзйт ванас; етија понда Иъвавас кыз вывын, сiз i увын ваыс шонтiсö öттож.

Кытiс мiжан пруд бoгтö ва.

Мiжан мельница сувавö ыжыт шор дорын; петö, етија шорiс мiжан пруд бoгтö ва. Мунда ваыс прудiс мунас, чiнас, сымда жö содас. Гожумөн, көр воас жар, ва мiжан шорын чiнö да чiнö. Кыз-ко öтпырiс ме муни вонöкөт мiжан шор дорöттiс iстокöз, вiсöз. Мiждө сурiм нурö, көдiја мунис вөрö. Етија нурiс петö мiжан шор, көдывын сувавö мiжан мельница. Гожумнас нур космас, космö мiжан шор. То колiс неыжыт шор. Мельница оз дурды ужавны, iзö да iзö.

Кытiс жö бoгтiсö ва? прудас ед не öддөн уна вöвi ваыс. Iзiс дурдывiс iзны, а васö прудeic ез вез. Ета пораö сiја бажитiс: „ковö чукöртны прудас васö“. Был, ваыс содвiс: сiја

вадвіс іззесё. пруд дорас. Ізас невна мельнічаыс, ва прудас вільс чінас.

Ўтік пруд ва-дорын ме казаві: прудас мунё учітк шор. Шор петіс керёсувтіс. Ме муні ывёжык, азці унажык учітк шоррез. Кытён шорыс пондісё, сы местасё шуёны пондём, мёднёж родык. Ўтік пондёмвё родыквё лубо вёві візётны: сіја вёві жамаын, ва сетён вептісвёс вывё, ваыс пыдёссаыс песёксё гудыртіс; ва родыкас зік кыз пічыс.

То кытіс міжан пруд бостё ва гожумён! Пондёммес, родыккес. невна сетёны васё, но і етіја быщём: міжан мельніча вермё ужавны быдса год.

Мыј-понда буждёны ва-доррез Іњаваён.

Ўтік міжан ыб вёві міжан дёревна увтын; ўтік дорнас ыбыс павкіс вадорё, берёг дорё. Ва-дор сетён вёві вывын; мёд ва-дорыс вёві важмыт, быд гожумён сыввын быдміс турун.

Міјё, зонкајез, лубітім орсны етіја вывын ва-дорас. Кервім муіс мельнічајез—вёзвім мусё вывісаы увё: сетён му вёві кыз аыкыш.

Вывын ва-дорас ме орсві быд гожумё; понді аздывны: міжан ыб, кёдіја вёві Іња ва-дордынын, жёндамё да жёндамё. Мёјму гожумнас ыбсаыс ва-дордынёз коवास вёві ноль шаг; таво тувыснас етіја коवासыс вовіс только шаг кык мунда-ні.

Тувыснас, кёр етіјё ыбсё міјё гёрім, ковсіс ыбсё ва-дорсаыс колны аршын кык мунда. Ыб вовіс женытжык. Ме понді гаштёмчыны. Женытжык ыб—ещажык бостан ыаы.

Кытчё жё воштісёс шаг кык мунда ва-дорыс? Пёрісжык мессам зонкајез віставісё меным: ва-дорыс буждё.

Ўні гожумнас кык вун зеріс. Шоррез петісё ва-доррезіс. Міјё ажёт мунім візётны ыб. Іњаваас ва вёві ыжыт, невна ез пет ва-доррезіс. Міјё сувтім вывын ва-дордынын, кёдіја вёві міжан ыбвестын. Вывын ва дор невнаён буждіс да буждіс, сыбёрын ёпётчіс ва вевдёрын; візётам — сіја бузтісё-ні ваё да вёіс.

То мыј понда ва-доррез Іњаваён буждёны, щыкёсны! Ва-дорресё буждётё ыжыт ва! Тувысён ва ыждёмён сіја жё воё, мыј вёві ёні, гожумнас, ыжыт ва-дырјі.

Не ўтік ыжыт шор, а быд учітк шорок керё борозка, кёдіјён сіја мунё, віјавё. Кёр чукёртчасё ётваё уна учітк шоррез, візётё, мыј ніја керасё: гарјасё пыдын канава, доррез канаваысвён воасё, кыз ётенајез.

Мыла ~~неяны~~ воё мiян ты.

Ыжыт шор, кѳдыввын сувавѳ мiян мельнiча мунѳ, вiжавѳ тыѳ. Мiјѳ ајкѳт да вонкѳт гожумѳн i тѳвѳн тыас ѳѳѳѳн уна черi кыјам.

Пѳрiе морттез бaјiтѳны: кѳр-кѳ ета местаѳѳѳiе мунiе ѳѳѳѳн ыжыт шор; сыбѳрын бѳрјiе асвые мѳдiк туј. ѳнi ѳѳѳѳн ыжыт шорыс мунѳ ѳевын ты дынiе. Петѳ, етiја был сiз: мiян ты ѳѳѳѳн-нi вачкiеѳ ѳѳѳѳн ыжыт шорысвѳ: сепѳѳм жѳ куз, векнiт.

Кѳр ѳевна быдми, ме пондi аззыны: мiян ты воѳ учѳтжык да учѳтжык. Чiнѳ сiја сывадорiе, кытiе тыас мунѳ ыжыт шор. Мыјiе чiнѳ ты? Ме ег тѳд. Кѳр ме тѳдi-нi, кыз мiян ыжыт шор буждѳтѳ асвiе ва-дорресѳ, ме казавi: ты чiнѳ мiян ыжыт шорсаң. Ва ыждѳмѳн ва мунѳ гудыра ед, ваас ем песѳк да наѳ. Тыiе ва петѳ сѳстѳм, абу гудыра. Петѳ, — быдѳс му, кѳ-дiјѳ ваыс нѳбѳтѳ сѳрас, колтѳѳ тыын. Пыран ваас сы места дынiе, кытiе ыжыт шор пырѳ тыас, пыдѳс ты песѳка, пыран ывѳжык, ты пыдѳсас воас наѳ, тiна. Мыла жѳ етiја сiз? Ме тѳдi ѳтiк опыт, кѳдiјѳ мытчавiсѳ мiјанвѳ мiјан шковаын. То етiја опытыс.

Кiетам стоканѳ ва, ваас пуктам песѳк да iзѳм гѳрд еој, сорвавам сартасѳн васѳ. Кѳр сорвавын дугдам, песѳк пуккас стокан пыдѳсѳ, увтас гырiежык, вывтi поснiтжык. Гѳрд еојыс песѳкас абу. Ва гудыра. Сувтѳтам пызанвѳ стокансѳ, ог пондѳ васѳ сорвавын. Сувакас стокан вун кык, ва стоканас воас сѳстѳм, кыщѳмѳ мiјѳ јувам. Гѳрд еојсѳ мiјѳ аззам песѳк вевдѳрын.

Песок ты пыдѳсас пукѳѳ чожа, кыз только ваыс сiјѳ нѳ-бѳтас ты-дынѳ; еојыс вiзѳѳ ваын дыржык, мунѳ тыас ывѳжык, вѳлiе пукѳѳ ты пыдѳсас; етiја понда тыыс чiнѳ да воѳ ѳевыдын.

Пѳрiе морттез бaјiтѳны: чувакас кык-кујiм дае год, тыыс ѳз вов: быдѳс тырас песѳкѳн да наѳтѳн; нiја жѳ бaјiтѳны: етiја местаын пондас быдмыны быщѳм турун. Ме дак жалѳјта тысѳ, жалѳјта i черисѳ.
